

Utjecaj medija na strah od kriminaliteta

Pavković, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:657236>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-11**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Utjecaj medija na strah od kriminaliteta

Marija Pavković

Zagreb, lipanj, 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Utjecaj medija na strah od kriminaliteta

Marija Pavković

doc.dr.sc. Dalibor Doležal
prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, lipanj, 2017.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Utjecaj medija na strah od kriminaliteta* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Marija Pavković

Mjesto i datum: Zagreb, 23.6.2017.

Sadržaj

SAŽETAK	2
SUMMARY	3
1. UVOD	4
2. STRAH OD KRIMINALITETA	5
2.1. Definiranje straha od kriminaliteta	7
2.2. Modeli straha od kriminaliteta	9
2.3. Čimbenici koji utječu na strah od kriminaliteta	11
3. MEDIJI U SUVREMENOM DRUŠTVU	14
3.1. Teorije koje objašnjavaju utjecaj medija na strah od kriminaliteta	16
3.2. Medijsko prezentiranje kriminaliteta	18
4. ISTRAŽIVANJA STRAHA OD KRIMINALITETA	21
5. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA	25
5.1. Uzorak varijabli	26
5.2. Uzorak sudionika	27
5.3. Rezultati istraživanja i rasprava	28
<i>5.3.1. Konativna komponenta straha od kriminaliteta</i>	28
<i>5.3.2. Kognitivna dimenzija straha od kriminaliteta</i>	30
<i>5.3.3. Ponašajna komponenta straha od kriminaliteta</i>	32
<i>5.3.4. Razlike u strahu od kriminaliteta s obzirom na spol</i>	34
<i>5.3.5. Povezanost straha od kriminaliteta i dobi</i>	35
<i>5.3.6. Učestalost konzumiranja medija</i>	36
<i>5.3.7. Učestalost konzumiranja medija u odnosu na spol</i>	36
<i>5.3.8. Učestalost konzumiranja medija u odnosu na dob</i>	37
<i>5.3.9. Povezanost straha od kriminaliteta i konzumiranja medija</i>	37
6. ZAKLJUČAK	39
7. LITERATURA	42

SAŽETAK

Strah od kriminaliteta na različite načine utječe na kvalitetu života. Kaznena djela su konstantni podsjetnici kako svijet nije sigurno mjesto te kako opasnost može doći bilo kada i bilo gdje. *Strah od kriminaliteta* je pojam složen od multidisciplinarnih termina, a rad donosi pregled pojmova koji su ključni za razlikovanje, definiranje, mjerenje te razumijevanje navedenog fenomena. Budući da su mediji svakodnevno prisutni u svim područjima života, odnosno imaju rastuću važnost kao socijalizirajući čimbenik, od važnosti je proučavanje postojećih spoznaja o njihovom pozitivnom i negativnom utjecaju. Njima se također pripisuje uloga u objašnjenju indirektno viktimizacije, a činjenica je i da senzacionalistički izvješćuju o kriminalnim deliktima zanemarujući pri tome obrasce i uzroke kriminaliteta. Dakle, jedan od čovjekovih izvora usvajanja znanja o socijalnoj zbilji jesu mediji, a teorija socijalnog konstruktivizma fokusira se upravo na razumijevanje načina na koji čovjek sudjeluje u konstruiranju stvarnosti. Kako se dugi niz godina proučava odnos između medija i kriminaliteta s vremenom su se razvile brojne teorije koje objašnjavaju medijski utjecaj na strah od kriminaliteta.

U radu se koriste podaci istraživanja osjećaja sigurnosti stanovnika urbanih četvrti grada Zagreba (N=379), a bavi se analiziranjem straha od kriminaliteta (konativne, kognitivne i ponašajne dimenzije) i konzumiranja medija te utvrđivanje postojanja razlika obzirom na temeljna socio-demografska obilježja (spol i dob). Rad također analizira povezanost medija i straha od kriminaliteta te je u svrhu toga napravljena korelacijska analiza varijabli straha od kriminaliteta i konzumiranja medija.

Ključne riječi: strah od kriminaliteta, osjećaj sigurnosti, mediji, modeli straha od kriminaliteta, socijalni konstruktivizam

SUMMARY

Fear of crime in different ways affects the quality of life. Criminal acts are constant reminders that the world is not a safe place and how danger can come anywhere and anytime. The fear of crime is a concept that is complex of multidisciplinary terms, and the paper provides an overview of the concepts that are key for differentiating, defining, measuring and understanding this phenomenon. Since the media are present daily in all areas of life, or have a growing importance as a socializing factor, it is important to study the existing knowledge of their positive and negative influence. They are also attributed to the role of explanation of indirect victimization, and the fact is that they report sensationalistically about criminal delinquents, ignoring the patterns and causes of criminality. So one of the human sources of knowledge about social reality is the media, and the theory of social constructivism focuses precisely on the understanding of how man is involved in the design of reality. As the media and crime scene has been studying for many years, over time, numerous theories have been developed that explain media influence on fear of criminality.

In this paper, the data of the survey of the sense of security of urban residents of the city of Zagreb (N=379) are used, analyzing the fear of criminality (conative, cognitive and behavioral dimensions) and consumption of media and establishing the existence of differences in terms of fundamental socio-demographic characteristics (gender and age). The paper also analyzes media connectivity and fear of criminality and for that purpose is made a correlation analysis of variables of fear of crime and media consumption.

Key words: fear of crime, safety feeling, media, models of fear of crime, social constructivism

1. UVOD

Strah od kriminaliteta dobiva sve veću količinu pažnje u obliku istraživanja u posljednje vrijeme te je prepoznat kao ozbiljan problem. Razlog možemo pronaći u činjenici da utjecaj straha od kriminaliteta na svakodnevni način života te opći osjećaj blagostanja može biti i pozitivan i negativan. Strah od kriminaliteta može na individualnoj razini potaknuti samopouzdanje te na razini društva potaknuti na provedbu preventivnih mjera. Iako su neke od posljedica straha objašnjene količinom kriminalnih aktivnosti u realnosti, neke od posljedica su uzrokovane drugim, subjektivnim doživljajem shvaćanja kriminala, posebice medijskog utjecaja i senzacionalističkog izvješćivanja o istom. Strah od kriminaliteta utječe na brojna područja čovjekova života, na njegovo psihičko i fizičko zdravlje kao i na participaciju u društvenom životu. Ovaj rad bavi se utjecajima medija na strah od kriminaliteta te na koji način i u kojoj mjeri mediji utječu na strah od kriminaliteta. U prvom dijelu rada obrađivat će se temeljna teorijska podloga potrebna za razumijevanje promatranog fenomena straha od kriminaliteta. Teorijska podloga podrazumijeva pregled ključnih pojmova bitnih za razumijevanje teme. Godinama se proučava odnos između medija i kriminaliteta, a s vremenom su se razvile brojne teorije koje objašnjavaju medijski utjecaj na strah od kriminaliteta. Kako je jedan od ciljeva ovoga rada dati pregled odnosa medija i kriminaliteta, sljedeće se potpoglavlje bavi tom tematikom, a bit će riječi i o načinima medijskog prezentiranja kriminaliteta. Prikazani su i rezultati nekoliko istraživanja koja se bave mogućim posljedicama, učincima i utjecaju medija na djecu i mlade kao ranjive skupine, u pogledu formiranja stavova i uvjerenja. Zatim slijedi prikaz dosadašnjih spoznaja o utjecaju medija na strah od kriminaliteta prema kronološkom slijedu, a koja će biti korisna za usporedbu sa spoznajama iz domaćeg istraživanja, koje se koristilo u ovom radu. Drugi dio rada odnosi se na empirijsku analizu konativne, kognitivne i ponašajne dimenzije straha od kriminaliteta i utvrđivanja postojanja razlika obzirom na socio-demografska obilježja (spol, dob). Analiza također uključuje utvrđivanje postojanja povezanosti različitih dimenzija straha od kriminaliteta i konzumiranja medija.

2. STRAH OD KRIMINALITETA

Strah od kriminaliteta tema je koja zaokuplja pažnju brojnih istraživača, znanstvenika te stručne javnosti. Osim toga, tema je politički značajna te društveno korisna. Budući da ovaj fenomen sadrži dva relativno složena pojma, strah i kriminalitet, valja ih razložiti te pobliže objasniti kako bismo što kvalitetnije razumjeli njihove posljedice te uzroke.

Pojam *straha* nije sinonim za pojam *zabrinutosti*, budući da se pod pojmom *strah* podrazumijeva emocionalni odgovor na prijeteću opasnost od nasilja, a *zabrinutost* pak pretpostavlja kognitivan odgovor te se više odnosi na brigu oko potencijalne materijalne štete (Garofalo, 1981, prema Rakić, 2010). Strah je također jedna od glavnih čovjekovih, urođenih emocija, što znači da njegovo izražavanje nije naučeno. Iako može proizaći iz kognitivnog procesuiranja, strah nije uvjerenje ili stav, nego emocija. Emocija je to koju čovjek doživljava kada vidi, čuje, ili nazire opasnost, koja ne mora biti realna. Odnosno, strah predstavlja snažnu psihološku reakciju na trenutni podražaj (Jackson, 2005, prema Rakić, 2010). Williams i sur. (2000) proveli su istraživanje na temu „Zabrinutost oko viktimizacije: alternativna i pouzdana mjera straha od kriminaliteta“, a čiji je cilj bio preispitati valjanost termina strah od kriminaliteta te istražiti termin zabrinutost kao moguću zamjenu. Isti autori zaključuju kako su rezultati pokazali da su standardne mjere straha, zabrinutosti i razine kriminaliteta daleko od poželjnih te predlažu promjenu termina strah od kriminaliteta u zabrinutost oko kriminaliteta (Williams i sur., 2000).

Također, mnogo neslaganja oko pojma straha od kriminaliteta proizlazi iz neuspješnosti razlikovanja kognicije, percepcije i emocija. Već spomenuti strah nije percepcija okoline, nego reakcija individue na percipiranu okolinu. Kriminolozi nastoje razlikovati strah od kriminaliteta od ostalih strahova, ali nema dokaza da se razlikuju. Jedina razlika je objekt straha. Kao jedan od najčešćih razloga neuspješnosti dogovora istraživača oko jedinstvene definicije straha od kriminaliteta jest njegovo izjednačavanje sa percipiranim rizikom. Percipirani rizik je svojevrsna posljedica straha od kriminaliteta i ta se dva pojma ne bi trebala izjednačavati (Warr, 2000; prema Ercegovac, 2014).

Fenomen straha od kriminaliteta najčešće se mjeri kvantitativnim metodama, koje naglašavaju statističku pouzdanost prikupljenih podataka i mogućnost generaliziranja. Međutim, potreban je veliki uzorak da bismo dobili podatke koji bi bili pouzdani, a uz to navedenom je metodom nemoguće utvrditi uzroke straha i osjećaja nesigurnosti. Upravo iz toga razloga, sve se više

koristi kvalitativni pristup kada se istražuje ovo područje (Maljević, 2002, prema Rakić, 2010). Od mjernih instrumenata najčešće korišteni su ankete, upitnici i intervjui. Ankete velikog opsega su najkorištenija metoda prikupljanja podataka, a njihov cilj je pružanje što točnijeg i detaljnijeg pregleda kriminaliteta i kriminalne viktimizacije. Lee (2007) navodi podatak kako je anketa takvog tipa prvi puta provedena u SAD-u početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Najznačajnije za ovu temu jesu National Crime Victimization Survey (NCSV), British Crime Survey (BCS) te International Crime Victimization Survey (ICVS) koje se smatraju glavnim izvorima podataka o strahu od kriminaliteta tijekom posljednjih 25 godina (Lee, 2007).

Podatak o tome što ljudi čine puno je bolji u odnosu na podatak o tome što ljudi kažu za svoju razinu straha od kriminaliteta. No, pitanje koje se može nametnuti jest: „Je li takvo ponašanje indikator ili posljedica straha od kriminaliteta?“. Primjerice, za Sparksa (1992), strah nije jednostavna i statična količina koju je potrebno izmjeriti, nego je definiran kao dinamičan način percepcije, a koji je blisko povezan sa subjektivnošću i biografijom svake individue (Sparks, 1992, prema Lupton i Tulloch, 1999). Stoga je potrebno je najprije razjasniti koncept straha i koncept kriminaliteta, kako bi se riješili određeni problemi mjerenja straha od kriminaliteta. Nakon toga, možemo ih promatrati unutar jednog sveobuhvatnog pojma.

Lupton i Tulloch (1999) smatraju da je za razumijevanje straha od kriminaliteta ljudsku populaciju nužno promatrati kroz dimenziju refleksivnosti, odnosno kao refleksivne subjekte koji doživljavaju i na različite načine odgovaraju na kriminalitet putem simboličkih značenja (Lupton i Tulloch, 1999). Simboličku stvarnost oblikuju ljudi, institucije i mediji. Odnosno, sve događaje koje osobno nismo vidjeli - ali vjerujemo da su se dogodili, sve činjenice o svijetu koje osobno nismo prikupili – ali vjerujemo da su istinite, sve stvari za koje vjerujemo da postoje – ali ih nismo vidjeli, konstruiraju našu simboličku stvarnost (Surette, 2007). Prema tome, zaključuju Lupton i Tulloch (1999) da na to kako će ljudi odgovoriti na kriminalitet, utječe *intuicija* koja je povezana sa prethodnim iskustvima iz svakodnevnog života pojedinih individua.

Lupton i Tulloch (1999) proučavanjem straha od kriminaliteta dolaze do zaključka kako je on uzrokovan vanjskim čimbenicima, često prekomjeran te uzrokovan nekim od pseudo-objekata te je upravo stoga strah okarakteriziran kao iracionalna pojava. Isti autori navode da bi ljudi trebali prepoznati vjerojatnost rizičnosti situacije kako bi pravovremeno pretpostavili hoće li postati žrtvom kaznenog djela te koje korake trebaju poduzeti da se to ne dogodi. Međutim,

ovi autori upućuju na paradoks, koji smatra kako su osobe koje imaju vrlo nizak rizik da postanu žrtvom kaznenog djela, upravo najviše uplašene, odnosno imaju općenito izraženiji strah od kriminaliteta (Sparks, 1992, prema Lupton i Tulloch, 1999).

Sparks (1992) ističe kako prilikom traženja uzroka straha od kriminaliteta treba biti vrlo oprezan. Navodi kako je pogrešno govoriti o strahu kao da je uzrokovan samo iz jednog, specifičnog događaja te kako nije prikladno tumačiti strah samo prema predmetu ili događaju koji mu se navodno pridaje (Sparks, 1992, 14). Isti autor tvrdi kako bojazan i strah sumiraju razasutu tjeskobu oko pozicije i identiteta koji pojedinac ima u svijetu. Međutim, Hollway i Jefferson (1997) ističu da je u pozadini suvremenih odgovora na ono što ljudi nazivaju i tretiraju kao rizik od kriminala, najčešće anksioznost kao nekontrolirana emocija. Budući da je njihova analiza usmjerena na odnos između psihološke dimenzije individue te njenog društvenog položaja, ona predstavlja izbjegavanje modela racionalnosti. Isti autori navode kako ne bismo trebali pojam *straha od kriminaliteta* vezati isključivo za kriminal, nego je potrebno uključiti sve sastavnice – zabrinutost za nas kao osobe, za druge, za društvo, društveni život. Nadalje, isti autori tvrde kako je upravo anksioznost proizvod represije, a koja se događa na nesvjesnoj razini kada je čovjekov integritet ugrožen. (Hollway, Jefferson, 1997).

Rakić (2010) navodi da zabrinutost može varirati u zaista velikom rasponu, od najjednostavnijih i bezazlenih situacija kod kojih postoji mogućnost da su povezane sa pozitivnim posljedicama do te mjere da zabrinutost prelazi svaku granicu, sličnu onoj kod anksioznog poremećaja (Gladstone i Parker, 2003, prema Rakić, 2010). Zaključno možemo navesti konstataciju Luptona i Tullocha (1999) kako se strah od kriminaliteta pojavljuje se na različitim razinama značenja i svijesti koje se neprestano izmjenjuju sukladno čovjekovim iskustvima i znanjima.

2.1. Definiranje straha od kriminaliteta

Strah od kriminaliteta najopćenitije se može definirati kao „doživljaj pojedinca ili skupine koji predstavlja vjerovanja, percepciju ili emocije u odnosu prema kriminalitetu ili javnom redu, a koji ima negativan učinak na njihova osjećanja, razmišljanja ili ponašanja i kvalitetu njihova življenja“ (Glasnović Gjoni, 2006, 171). Kako smo već u uvodu spomenuli da strah od kriminaliteta ima dvojake posljedice, navest ćemo neke od primjera.

Glasnović Gjoni (2006) kao pozitivnu posljedicu straha od kriminaliteta navodi podizanje razine samozaštitnih ponašanja građana radi smanjenja rizika od viktimizacije. Negativne se pak posljedice odnose na pretjerivanja u samozaštitnim ponašanjima, ograničavanje životnog stila ponašanja, pogoršavanje kvalitete življenja i slično. Brojni autori (Conklin 1975, Hale 1996, McIntyre, 1996; prema: Kohm, 2009), smatraju kako porast straha od kriminaliteta negativno utječe na kvalitetu življenja na način da se „ograničavaju individualne mobilnosti, smanjuje se opća socijabilnost i uzajamno povjerenje“.

Prema Doležal (2009), mnogi su istraživači sveli mjerenje straha od kriminaliteta na kognitivnu i/ili afektivnu komponentu, dok neki istraživači uvode i *ponašajnu komponentu* koja ukazuje na „mogućnost postojanja straha od kriminaliteta“ (Skogan, 1987, Greve, 1998, prema Doležal 2009, 57). Razlog dodavanja ove komponente kako navode autori, temelji se na činjenici da je „podatak o tome što ljudi čine bolji od podatka o tome što ljudi kažu za njihovu razinu straha“ (Skogan, 1987, Greve, 1998, prema Doležal, 2009, 57). Maxfield (1984; prema Doležal, 2009) razlikuje osobnu procjenu opasnosti u odnosu na pojedinca te opću zabrinutost oko kriminaliteta kao problema, također definira strah od kriminaliteta kao osjećaj ugroženosti koji producira kriminalitet, gdje je ugroženost zapravo spona između zabrinutosti i osobne procjene ugroženosti. Autor zaključuje da strah kao takav predstavlja emocionalni i fizički odgovor na prijetnju (Maxfield, 1984, prema Doležal, 2009).

Strah od kriminaliteta prema Gabriel i Greve (2003) je multidimenzionalna pojava, koja se sastoji od individualne kognitivne percepcije o mogućem ugrožavanju, od pratećeg afektivnog doživljaja te odgovarajućeg motiva, tj., podstrijeka na djelovanje. Biti u strahu ukazuje na to kako je situacija opažena kao opasna i samim time motivira na promjenu ponašanja. Naglašena je razlika između sklonosti strahu kao obilježja ličnosti i stvarnog straha, kao prolaznog afektivnog stanja ovisnog o situaciji (Gabriel, Greve, 2003). Strah od kriminaliteta bitno je razlikovati od procijenjenog rizika od viktimizacije. Ferraro (1995; prema Doležal, 2009) podrazumijeva da percipirana situacija sadrži barem potencijalnu opasnost, realnu ili izmišljenu, koja uključuje izlaganje mogućnosti od ozljede ili gubitka. Isti autor također navodi kako je strah različito psihološko iskustvo od procjene neke situacije potencijalno rizičnom. Naime, rizik uključuje i kognitivnu komponentu, dok je strah temeljen na emocijama. Autori Ferraro i LaGrange (1987; prema Doležal, 2009) u svoju analizu problema unose pojam *procjena rizika*. Prema njima, mjerenje straha od kriminaliteta svodi se na tri opća koncepta straha od kriminaliteta, a oni uključuju: procjenu, vrijednosti ili emocije.

Ispitivanja koja se odnose na *procjenu* bave se kognitivnom evaluacijom odnosno procjenom vjerojatnosti postajanja žrtvom kriminaliteta. Drugi koncept *vrijednosti* odnosi se na ispitivanja vrijednosti u smislu ispitivanja stupnja zabrinutosti ili tolerancije na kriminalitet (Ferraro, LaGrange, 1987, prema Doležal, 2009, 57). Međutim sintetizirajući brojne, raznolike i više-manje opsežne definicije, autori Dussich i sur. (1999; prema Doležal, 2009) zaključuju kako strah od kriminaliteta možemo promatrati kroz pet glavnih komponenti. One su: afektivna reakcija (emocionalni odgovor na nelagodu, strepnju, tjeskobu ili paniku), poticaj (prepoznatljiv simbol povezan s kriminalitetom), kognicija (prosudba osobno moguće prijetnje), izbjegavajuća ponašanja i stvaranje novih mehanizama nošenja koja se mogu koristiti kada se slični simboli pojave (Dussich, 1999, prema Maljević, 2002).

Trodimenzionalni koncept straha od kriminaliteta sastoji se od tri komponente: konativne, kognitivne i bihevioralne. Analiza straha od kriminaliteta kroz te tri komponente jedan su od ciljeva ovog rada, pa ćemo ih detaljnije pojasniti. Greve (1998) navodi kako bi se strah od kriminaliteta trebao konceptualizirati kao set međuodnosa kognicije, emocija i ponašanja. Poznato je kako iskustvo osjećaja straha uglavnom utječe na afektivni aspekt. No, osjećaj straha uvijek je praćen i kognitivnom percepcijom situacije kao opasne i prijeteće (kognitivni aspekt). Uplašenost implicira kako je situacija percipirana kao opasna, bez obzira koliko nejasna ta percepcija opasnosti može biti (Greve, 1998, prema Voloder Hari, 2012).

Ekspresivni odnosno bihevioralni aspekt odnosi se na izbjegavajuća i samozaštitna ponašanja koja se pojavljuju kao odgovor na ranije spomenutu percipiranu opasnost (Greve, 1998, prema Voloder Hari, 2012). Korištenje osjećaja (ne)sigurnosti i straha od kriminaliteta kao sinonima je neopravdano iz razloga što osjećaj (ne)sigurnosti ne mora biti u direktnoj vezi s kriminalitetom, kao što je navedeno ranije u tekstu na taj osjećaj mogu utjecati razni čimbenici od individualnih do globalnih. Osoba se može osjećati nesigurno zbog npr., lošeg imovinskog stanja, bolesti, ekoloških pitanja. Isto tako, osoba se može osjećati sigurno u svom susjedstvu i stanu, ali i osjećati strah od kriminaliteta na općoj razini brige za zajednicu (Voloder Hari, 2012).

2.2. Modeli straha od kriminaliteta

Koncept straha od kriminaliteta možemo razvrstati u dvije osnovne kategorije, s obzirom na čimbenike koji utječu na pojavu straha. Prva kategorija odnosi se na čimbenike

koji djeluju podupiruće na razvijanje straha od kriminaliteta, a oni mogu biti: povećana izloženost kriminalnim djelima, neuredan i nesiguran okoliš. Druga kategorija usredotočena je na čimbenike koji sprječavaju ili smanjuju mogućnost pojave straha od kriminaliteta, a odnose se na socijalnu povezanost, koheziju susjedstva, povezanost unutar lokalne zajednice (Travis, Cortney, Noelle, 2008, prema Doležal, 2009).

U literaturi možemo pronaći četiri modela koja objašnjavaju strah od kriminaliteta. *Model socijalne kontrole* koji se temelji na radovima Shawa i McKaya, smatra se najširim modelom, a pretpostavlja kako je socijalna kontrola, ili njen nedostatak veći izvor straha od objektivnog rizika od viktimizacije. Temeljna pretpostavka ovog modela jest kako su susjedska neuljudnost, razjedinjenost te postojanje kriminaliteta na tom području manifestacije socijalnog nereda koje djeluju uznemirujuće na stanovnike tog područja nego izloženost bilo kojem kriminalnom djelu. Fizički znakovi propadanja (loše fasade, zapuštenost parkova i pločnika, razbacano smeće na ulici...) koji su prisutni u susjedstvu nagovještaju manjak brige i odsutnost neformalne socijalne kontrole koja u konačnici vodi ka lošoj percepciji susjedstva od strane njegovih stanovnika (Doležal, 2009, 59).

Drugi je model, *model ranjivosti*, a koji se odnosi na fizičke i socijalne karakteristike pojedinca koje pridonose strahu od kriminaliteta. Osobe se mogu smatrati fizički ili socijalno ranjivijima, pa tako imaju mišljenje o sebi kako neće uspjeti obraniti napad na sebe ili svoju imovinu ili strahuju da će biti izloženi viktimizaciji. Jedan od čimbenika koji utječe na povećanu socijalnu ranjivost je nedostatak sredstava i političke angažiranosti na lokalnoj razini. Autori Travis, Cortney i Noelle, smatraju da bi povećani angažman i više dostupnih resursa bio od velike važnosti pojedincima koji se nalaze u provocirajućim situacijama koje kod njih mogu stvoriti osjećaj tjeskobe (Travis, Cortney, Noelle, 2008, prema Doležal, 2009).

Model viktimiziranosti temeljen je na pretpostavci da ljudi zbog vlastitog iskustva ili informacija koje su čuli o kriminalitetu, razvijaju osjećaj straha od kriminaliteta (Hale, 1996). Isti autor navodi kako je činjenica da iako osoba nije bila žrtva kaznenog djela, ali je sebe zamišljala u takvim situacijama dok su joj drugi govorili, ona za rezultat može imati pojačani osjećaj osobne ranjivosti (Hale, 1996). Warr (1990; prema Doležal, 2009) svom radu posebnu pozornost unutar konteksta indirektno viktimiziranosti spominje i nove stvari koje ljudi primjećuju oko sebe ili u svom susjedstvu, a koje prije nisu bile tamo. Autor navodi primjer grupe mladića koji čekaju autobus. Ta je pojava sasvim uobičajena, no ukoliko osoba koja promatra tu grupu mladića iz medija ili drugih oblika komunikacije čuje o *bandi mladića koja hara susjedstvom*, ta banda dobiva sasvim novi kontekst (Warr, 1990, prema Doležal, 2009).

Sljedeći u objašnjavanju straha od kriminaliteta je *ekološki model*. Iako će ovaj model biti detaljnije objašnjen u čimbenicima koji utječu na pojavu kriminaliteta, ovdje ćemo navesti njegove najbitnije zaključke. Baumer (1985) navodi kako osobe iz ruralnih dijelova iskazuju manji stupanj straha od kriminaliteta od onih iz urbanih središta.

Neki istraživači ističu utjecaj fizičkog izgled na strah od kriminaliteta. Newman (1978; prema Doležal, 2009) uvodi pojam *obrambenog prostora* naglašavajući pritom usmjeravanje arhitektonskog dizajna prostora na povećanje dometa vidljivosti i mogućnost pojačanog nadzora. Ovim konceptom ohrabruje se građane da i sami sudjeluju u nadzoru tih područja (Newman, 1978, prema Doležal, 2009). Doležal (2009) navodi kako su Taylor i sur. (1984) dobili rezultate prema kojima fizički izgled okoliša utječe na smanjenje straha od kriminaliteta direktno i indirektno – kroz osjećaje odgovornosti i identificiranja sa susjedstvom (Taylor i sur. 1984, prema Doležal, 2009).

2.3. Čimbenici koji utječu na strah od kriminaliteta

U istraživanjima je definiran veliki broj odrednica straha od kriminaliteta te Glasnović Gjoni (2006) zaključuje kako su najviše istraživani korelati spol, dob, iskustvo viktimizacije, socio-ekonomski status, medijska izloženost i čimbenici okoline.

Uvriježeno je mišljenje da je kod žena strah od kriminaliteta izraženiji i veći nego kod muškaraca, iako je poznata činjenica da su muškarci znatno češće žrtve kaznenih djela. To odstupanje između razine straha i mogućnosti realne viktimizacije naziva se ‘spol-strah paradoks’ (Rader, 2007, prema Voloder Hari, 2012). Nesrazmjern broj žena koje se osjećaju nesigurno u usporedbi s muškarcima, može se pripisati tome što se žene smatraju ranjivima. To potvrđuje hipoteze o razlici spolova, koje upućuju na to da se žene osjećaju nesigurnije u urbanom kontekstu. Različita su objašnjenja navedenog stajališta pa tako autor Grabosky taj paradoks objašnjava činjenicom da određeni tip kaznenih djela, kao što su seksualni delikti i obiteljsko nasilje, u većoj mjeri izazivaju strah od kriminaliteta. Također, najčešće žrtve tog tipa kaznenog djela su upravo žene (Grabosky 1995, prema Glasnović Gjoni, 2006). Sacco (1990; prema Doležal, 2009) također pojašnjava navedeni paradoks. Smatra kako se prvo objašnjenje odnosi na službene podatke o kriminalitetu, a koji ne obuhvaćaju u potpunosti kaznena djela u kojima su žrtve žene. Razlog tomu je što se silovanja i obiteljsko nasilje često se ne prijavljuju pa se stoga „skriveno“ nasilje često ne uzima u obzir prilikom utvrđivanja

racionalnosti straha od kriminaliteta kod žena (Sacco, 1990, prema Doležal, 2009). Nadalje, Sacco (1990; prema Doležal, 2009) pretpostavlja razliku između straha od kriminaliteta i percipiranog rizika od kriminaliteta. Isti autor navodi kako izraženiji strah od kriminaliteta kod žena može biti posljedica percepcije povećanog rizika osobne ranjivosti povezanog sa seksualnom prirodom prijetnji kojima su bile ili smatraju da će biti izložene. Prilikom pojašnjavanja izraženijeg straha od kriminaliteta kod žena često se koristi *hipoteza zasjenjenja* (Ferraro, 1996), a koja se odnosi na tezu kako je među ženama najrašireniji strah od seksualnog zlostavljanja. Međutim, upravo je za ovu vrstu kaznenog djela najmanja vjerojatnost da će se službeno zabilježiti, kao i uspješno procesuirati od strane pravosuđa (Grabosky, 1995, prema Glasnović Gjoni, 2006). Međutim, Stanko (1995) smatra kako su osobe ženskog spola više izložene riziku od kriminaliteta zbog fizičkih i socioloških razloga, a ovi potonji su rezultat životnih okolnosti, odnosno spolno raslojenog društva gdje se stvaraju i održavaju određene uloge. Iz tog razloga ženske osobe su više pasivnije u djelovanju i reakciji društva na takvu podčinjenost (Stanko, 1995). Također je bitan i socijalizirajući čimbenik, odnosno način odgoja djece, prema kojemu se dječake od najmlađih dana usmjerava na neustrašivost, snagu, borbu, zaštitničko ponašanje, a djevojčice na pojačanu osjećajnost i suosjećajnost, iz kojih je moguće razviti koncept ranjivosti... (Goodey, 1997; prema Radočaj, 2010).

Sljedeći bitan čimbenik je *dob*, kod kojeg također nailazimo na brojne paradokse. Veliki broj istraživanja odnosi se na paradoks da je strah od kriminaliteta izraženiji kod starijih osoba, iako je objektivno manja vjerojatnost da će starije osobe biti žrtve kaznenih djela (Kristjansson, 2007, James, 1992; prema Radočaj 2010, 18). Povećani strah od kriminaliteta kod starijih osoba temelji se na njihovoj većoj ranjivosti na napade, manjku resursa za suočavanje s prijetnjama i posebnim demografskim obilježjima starijih osoba (Chockalingam i Srinivasan, 2009; prema Radočaj, 2010). Odnosno, strah koji izražavaju osobe starije dobi obratno je povezan s njihovim objektivnim rizikom od viktimizacije, što se objašnjava osjećajem fizičke bespomoćnosti (Eve i Eve, 1984, prema Doležal 2009). Govoreći o utjecaju straha na žene i starije ljudi – u literaturi im se češće pripisuje kako na određena kaznena djela reagiraju većim intenzitetom nego što bi trebali. Taj se strah smatra disfunkcionalnim jer pretpostavlja da „ograničava slobodu pojedinaca, pogoršava kvalitetu života te nepovoljno utječe na socijalno i ekonomsko blagostanje“ (Grabosky, 1995, 1). Takvi pojedinci iz ranjivijih skupina prikazani su kao pasivne žrtve, a ponekad i kao zatvorenici vlastitog straha (Lupton i Tulloch, 1999).

Fenomen straha od kriminaliteta također je povezan s *mjestom boravka*. Kada se u nekoj zajednici ili na određenom području širi strah od kriminaliteta, umanjuje se sposobnost tih ljudi da se suoče sa problemima, iz razloga što strah stimulira povlačenje zajednice, slabi neformalne mehanizme socijalne kontrole, pridonosi smanjenju kapaciteta mobilizacije susjedstva, ubrzava promjene lokalnih poslovnih uvjeta i potiče daljnju delinkvenciju (Skogan, 1986, 204). Box i sur. (1988) navode kako ljudi koji žive u urbanim područjima, a u kojima je objektivno veći rizik od viktimizacije, iskazuju veći strah od ljudi koji žive u ruralnim sredinama. Isto tako, osobe koje žive u centru grada imaju veći strah od osoba koje žive u perifernim dijelovima grada, što se odnosi na isto objašnjenje – veća mogućnost od viktimizacije. Neki od autora ovu pojavu pojašnjavaju putem straha od stranaca, a koji je posljedica demografske heterogenosti, socijalne klime i dinamike rasta i razvoja gradova (Wilcox i sur., 2003; prema Glasnović Gjoni, 2006). Budući da se gradovi ubrzano razvijaju i postaju višekulturni, javlja se zabrinutost od prevladavanja drugih kultura (nacionalnosti i vjera) od one tradicionalne (domicilne) što producira još jednu vrstu straha – strah od budućnosti (Doležal, 2009).

Nadalje, u literaturi je istaknuta i važnost *fizičkog izgleda okoliša* u izazivanju straha od kriminaliteta. Fizički izgled okoliša utječe na povećanje straha od kriminaliteta putem „okruženosti stvarnim ili simboličnim prijetnjama“, a prijetnje uključuju „bučne susjede, glasne zabave, napuštene kuće, olupine od automobila na ulici, smeće na ulicama i slično, odnosno kršenje standarda zajednice i općeprihvaćenih normi i vrijednosti“ (Taylor i sur., 1984; prema Radočaj, 2010, 19). Simbole iz okoliša koji utječu na pojačani strah od kriminaliteta često u literaturi nalazimo pod pojmovima *urbane smetnje* ili *razbijeni prozori*, no istraživači su se složili oko termina *neuljudnost* koji se odnosi na kršenje standarda zajednice koji upućuje na pucanje konvencionalno prihvaćenih normi i vrijednosti (Doležal, 2009, 62).

Istraživanja su pokazala i kako je strah od kriminaliteta povezan sa „socijalnom integracijom, zadovoljstvom susjedstvom, socijalnom povezanošću članova zajednice i osjećajem usamljenosti, pri čemu je za velike urbane sredine karakteristično nezadovoljstvo susjedstvom i manjak socijalne integracije, koji dovode do izolacije i usamljenosti“ (Glasnović Gjoni, 2006; prema Radočaj, 2010, 19).

Bitno je navesti kako su brojni paradoksi na koje nailazimo tijekom proučavanja ove tematike dokaz o lošoj informiranosti ili o iracionalnosti javnosti (Rakić, 2010). Izraženiji strah od kriminaliteta kod žena, starijih te siromašnih osoba, često se u literaturi objašnjava kroz

koncept ranjivosti, koji se odnosi na samoprocjenu mogućnosti da se osoba obrani te oporavi od određene vrste kriminaliteta¹. Kada su navedene skupine žrtve, kod njih se očekuju ozbiljnije posljedice te manja sposobnost da će se zaštititi, budući da imaju manje razvijenu socijalnu podršku, žive u napuštenim, često nedostupnim područjima, te su vjerojatnije u lošijem zdravstvenom stanju (Farrall i sur., 2007).

Jedan od čimbenika koji se također povezuje sa strahom od kriminaliteta je medijska izloženost. Informacije o kriminalu prikupljamo iz različitih izvora, a jedan od najvažnijih i najdostupnijih su upravo masovni mediji. No, možemo zaključiti kako su vijesti koje nam pružaju medijske platforme prikazane vrlo senzacionalistički, te dobivaju veliku medijsku pažnju i prostor. Stoga je bitno uložiti dodatne napore u proučavanju odnosa straha od kriminaliteta i medijske izloženosti.

3. MEDIJI U SUVREMENOM DRUŠTVU

Naziv *medij* dolazi od latinske riječi „medius“ što znači „srednji“, a prema tome njegovo značenje pretpostavlja „sredinu u kojoj se nešto događa, osobu koja može biti posrednik između nečega i nekoga, (...), te sredstvo za masovno komuniciranje“ (Biti, 1997, 213). Masovni se mediji, prema Vertovšek i Tomović (2015), spominju kao društvene institucije koje bi trebale nepristrano, javno i trenutačno prenositi informacije raznovrsnoj i heterogenoj publici i biti jedan od glavnih korektiva u demokratskim društvima. Začetnici teorije o medijima su američki znanstvenici Siebert, Peterson i Schramm koji ističu kako mediji mogu biti autoritarni ili slobodarski. Uloga autoritarnih je, naglašavaju isti autori podupirati vlast, a uloga ovih potonjih je služiti pojedincu na način da ga brani od vlasti (Malović, 2005). Funkcije medija su različite, a one najpoznatije i najvažnije su informativna, obrazovna, kulturna i zabavna funkcija. Funkcija informiranja pretpostavlja društvenu točku gledišta kao primjerice stvaranje javnosti, artikulaciju, posredovanje, kompenzaciju, redukciju kompleksnosti, tematiziranje, selekciju i strukturiranje, kritiku i kontrolu, te socijalizaciju. Funkcija obrazovanja i odgoja u medijima je često zanemarena, a prevladavaju kulturna i zabavna funkcija (Vertovšek, Tomović, 2015). Međutim Kuvačić (1979), uz gore spomenute funkcije navodi i ekonomsku i političku propagandu kao dodatne funkcije medija. Isti autor

¹ www.criminologyresearchcouncil.gov.au/reports/1998-foc1.pdf (10.4.2017.)

smatra da bi mediji trebali pružati istinite informacije, ne bi smjeli izobličiti stvarnost i neke informacije držati pod povećalom, a druge zanemarivati.

Nažalost, svjesni smo da se to često čini, budući da stvarnim vlasnicima medija većinom nije u interesu da građani znaju sve jer se tada s njima može teže manipulirati. U medijima vlada zakon potražnje i potrošnje (Burić, 2010). Prikazuje se ono što postiže najveću gledanost, slušanost ili čitanost i svi se trude postići tako da se prilagode publici i njihovim potrebama. Pri tome se mora spomenuti da su ljudske želje neograničene i mogu u određenim destruktivnim i nemoralnim segmentima zabave iskvartirati čovjeka ili ga na neki način učiniti ovisnim, utjecati na njegov emocionalan život, ponašanje, stavove i svjetonazor. Dok su nekoć mediji bili zaokupirani na demokratizaciju prostora javne riječi, danas je temeljno pitanje kako prostor javne riječi masovnih medija djelotvorno i dobrovoljno zaštititi od njihovih stvoritelja i ograničiti okvirima koje postavlja etika i opći društveni interes. Masovni elektronski mediji, smatra Burić (2010) vode snažnu „tržišnu utakmicu“ u kojoj žele biti „dominantni kreator društvenih zbivanja“, a ne tek puki prenositelj događaja i društvenih kretanja. U okvirima društva danas se živo raspravlja o biti, značenju te utjecaja medija za čovjeka. Neki od teoretičara znanosti (Pantić Conić, 2015; Milardović, 2011) u kontekstu društvenih struktura medij nazivaju novcem. Tehničari povezuju pojam medij s materijalnim funkcijama između pošiljatelja i primatelja. No, želimo li dohvatiti bit, značenje i utjecaj medija, trebali bismo doseći čovjeka u fenomenu njegove želje za spoznajom. Zaključuje Burić kako nema informacije bez medijalnog nositelja, ne postoji niti jedan medij bez informacijskog značaja te kako je „pitanje o ophođenju s medijima izražaj je ljudske kulture i zadaća etike“ (Burić, 2010, 213).

Socijalni konstruktivizam razvija se u okviru šireg postmodernog pokreta, a njegov glavni fokus je razotkrivanje načina na koji pojedinci i grupe sudjeluju u konstruiranju socijalne zbilje. Uključuje sagledavanje načina na koji su socijalne pojave kreirane, institucionalizirane i postale dio tradicije. Odnosno, on problematizira „očito, stvarno i razumljivo samo po sebi“ (Ajduković, 2008; 3). Ljudi usvajaju znanje o socijalnoj zbilji iz četiri glavna izvora, a to su: osobna iskustva, značajni drugi (obitelj, prijatelji, vršnjaci), društvene grupe i institucije (škola, crkva, zajednica...) i mediji. Iz toga proizlaze tri vrste realnosti, koje teorija socijalnog konstruktivizma prepoznaje: iskustvena stvarnost, simbolička stvarnost i socijalno konstruirana stvarnost (Surette, 2007).

Uloga medija u procesu socijalnog konstruiranja može se objasniti kroz četiri etape. Prva etapa odnosi se na fizički svijet u kojem živimo. Događaji kao što su kriminal i

teroristički napadi pripisuju se pojedincima i organizacijama. Međutim, ovdje se govori i o granicama koje se postavljaju kako bi sljedeća etapa funkcionirala u granicama normale. Primjerice, nemoguće je promovirati određeno područje kao sigurno i mirno, ukoliko se ondje stalno događaju neredi. Podrazumijeva se da će vlasti donijeti zakone koji će biti u službi reguliranja općeg stanja i funkcioniranja. Druga etapa podrazumijeva nadmetanje dvaju suprotnih konstrukcija, na primjer kriminal je izvan kontrole i društvo je sigurno. Sljedeća etapa odnosi se na medijsko izvješćivanje o konstrukcijama iz prethodne etape i ovdje se ističe njihova najveća uloga. Mediji favoriziraju one vijesti i događaje koji su više dramatičniji i sponzorirani od neke moćne grupe. Na ovaj način mediji funkcioniraju kao filter, koji otežava onima koji su izvan mainstream-a. Posljednja etapa odnosi se na pojavu dominantne socijalne konstrukcije svijeta, koja usmjerava javnu politiku (Surette, 2007).

Mediji moraju biti oprezni pri izvještavanju o događajima u crnoj kronici i o kriminalu, jer u suprotnom možemo govoriti o porastu kriminala u društvu pod utjecajem medija. Ipak, Ray Surette (2007) smatra da nije moguće ustanoviti preciznu stopu kaznenih djela počinjenih pod utjecajem medija. Kada su u pitanju „smiješna oponašanja“, teoretičari zaključuju da pojedinci koji počine zločin već imaju dosje u policiji ili iskustvo s nasiljem. A mediji više utječu na način na koji se počini kriminalno djelo ili iskaže kriminalno ponašanje, nego na povećanje ili smanjenje stope kriminalnih djela (Surette, 2007).

3.1. Teorije koje objašnjavaju utjecaj medija na strah od kriminaliteta

Godinama se proučava odnos između medija i kriminaliteta, a s vremenom su se razvile brojne teorije koje objašnjavaju medijski utjecaj na strah od kriminaliteta. Najvažnije teorije koje iznose Weitzer i Kubrin (2004) su navedene u nastavku.

Teza stvarnog svijeta koja prikazuje strah od kriminaliteta kao uvelike ili potpuno oblikovan od strane objektivnih uvjeta poput viktimizacije, karakteristika susjedstva ili stope kriminaliteta na razini grada. Prema ovom pristupu mediji imaju malu ili nikakvu ulogu jer su njihovi izvještaji u pravilu jako odmaknuti od svakidašnjice te često prikazuju atipičan, ozbiljan ili spektakularan kriminalitet dok je osobna viktimizacija, kao i uvjeti pod kojima se kriminalitet događa, vidljiva i neposredna (Weitzer, Kubrin, 2004, prema Rakić, 2010).

Autor *kultivacijske teorije*, George Gerbner, definira kultivaciju kao „dugoročno oblikovanje percepcije i vjerovanja o svijetu u kojemu živimo, a koje se javlja kao posljedica izloženosti medijima“ (Potter, 1999, prema Ciboci, Kanižaj, 2011, 18). Prema ovoj teoriji osobe koje više gledaju nasilne sadržaje na televiziji doživljavaju stvarni svijet kao opasno mjesto, u svemu vide opasnost i njima vlada povećani strah da bi i sami mogli postati žrtve nasilnih djela. Grabosky (1995) navodi kako česta izloženost vijestima o kriminalu može dovesti do precjenjivanja vjerojatnosti osobne viktimizacije. Teoretičari kultivacije smatraju kako je televizija odigrala najveću ulogu u pogrešnom stvaranju i predstavljanju slike o svijetu u kojem živimo. Lupton i Tulloch navode da učestala izloženost *iskrivljenom* medijskom sadržaju, navodi javnost da usvoje upravo takav pogled na svijet kao svoj vlastiti (Gerbner 1970, prema Lupton i Tulloch, 1999). Teza kultiviranja prikazuje medijski svijet kao vrlo različit od stvarnog, s implikacijom da učestalo konzumiranje medijske poruke iskrivljuje vjerovanja publike o stvarnom svijetu te utječe na kognitivno i emocionalno stanje (Weitzer, Kubrin, 2004, prema Rakić, 2010). Dakle, što je pojedinac više izložen medijima veća je vjerojatnost da će njegova percepcija stvarnoga svijeta odgovarati onome kako ga oni opisuju. Izloženost medijskom prenošenju kriminaliteta može stvoriti strah i nesigurnost kod gledatelja (Weitzer, Kubrin, 2004, prema Rakić, 2010). Jedna od glavnih kritika ove teze je što zanemaruje karakteristike i iskustva publike koja mogu uvelike utjecati na način na koji će se poruka medija primiti.

Kao odgovor na takve kritike, nastaje *teza supstitucije* koja predstavlja varijantu prethodne teze, a u fokus proučavanja dodaje karakteristike publike te kontekst. Ovdje se tvrdi da učestalo konzumiranje medijskog prenošenja kriminaliteta ima najveći utjecaj na one koji nemaju direktno iskustvo s kriminalitetom. Za te pojedince medijska poruka postaje zamjena za iskustvo stvarnog svijeta (Weitzer, Kubrin, 2004, Rakić, 2010). Jedno od istraživanja koje je testiralo ovu tezu pokazalo je da konzumiranje sadržaja povezanih s kriminalitetom nije utjecalo na žrtve kriminaliteta, dok su oni koji nisu bili žrtve razvili veći strah (Weaver, Wakshlag, 1986; prema: Weitzer, Kubrin, 2004).

S druge strane, *Teza rezonancije* govori da kada medijske slike odgovaraju stvarnom iskustvu, mediji i iskustvo zajednički pojačavaju strah. Dakle, izloženost vijestima o kriminalitetu iz medija povezana s većom osobnom ranjivošću ili iskustvom kriminaliteta u susjedstvu, zajedno povećavaju strah kod pojedinca (Weitzer, Kubrin, 2004, prema Rakić 2010). Ovu tezu potvrđuje nekoliko istraživanja. Jedno od njih došlo je do rezultata da učestalije gledanje televizije povećava strah od kriminaliteta samo u zajednicama s visokom stopom kriminaliteta

dok u onima gdje je ta stopa niska, gledanje televizije nije imalo nikakav učinak (Doob, MacDonald, 1979; prema: Weitzer, Kubrin, 2004). Kako kaže Gerbner (1980; prema: Weitzer, Kubrin, 2004:501) „te osobe primaju 'dvostruku dozu' poruke da je svijet nasilan i posljedično pokazuju najjaču povezanost između gledanja i straha“. Prema tome, učestalija izloženost kriminalnim vijestima navikava osobu na neprimjerene i ilegalne načine rješavanja problema. Literatura navodi i teoriju o navikavanju prema kojoj učestala konzumacija nasilnih sadržaja putem medija desenzibilizira medijske korisnike, odnosno smanjuje njihovu sposobnost empatije, a nasilni sadržaji se počinju doživljavati kao normalna, svakodnevna ponašanja i primjereni način rješavanja konflikata. Tim se putem povećava tolerancija prema nasilju i smanjuje prag sputanosti da sami budemo nasilni (Kunczik, Zipfel, 1998, prema Ciboci, Kanižaj, 2011).

3.2. Medijsko prezentiranje kriminaliteta

Današnji je život ispunjen medijima i možemo reći nezamisliv bez njih. Mediji kao što su televizija, Internet, dnevne novine, časopisi, radio, prožimaju sva područja života. Autor Luhmann ističe kako „Sve što znamo o našem društvu, o svijetu u kojem živimo, znamo iz masovnih medija“ (Luhmann, 1996, prema Reichmayr, 2001), a na naša viđenja i opažanja svijeta utječe medijski oblikovana i prezentirana stvarnost. Upravo zbog toga često se medijima pripisuje naziv *sedme sile*. Pitanje koje se postavlja jest – jesmo li medijski kompetentni? Odnosno, jesmo li sposobni kretati se u svijetu medija na kritičan, refleksivan i nezavisan način, s osjećajem za odgovornost, uz korištenje medija kao sredstva za nezavisno i kreativno izražavanje². Masovni mediji su često prozivani i kritizirani zbog „poticanja neutemeljenog straha od kriminaliteta te mnogo puta njegove pretjerano visoke razine u široj javnosti, kada izvještavaju o nemilim događajima“ (Sparks, 1992, 2). Mediji imaju veliku ulogu u kreiranju slike o kriminalitetu prvenstveno novine, radio, a najviše televizija. Doležal (2009) smatra da „kada mediji prezentiraju kriminalitet, usredotočuju se na najozbiljnija i senzacionalna kriminalna djela“ (Doležal, 2009, 61). Medijima se pripisuje uloga u objašnjenju indirektna, tj. zamišljene viktimizacije. Kada korisnik sluša, vidi ili čita o kriminalitetu putem medija, puno lakše zamišlja viktimizaciju. Činjenica je kako mediji neproporcionalno mnogo izvještavaju o nasilnim deliktima, a s druge strane često zanemaruju

² <http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=68&n=ESEJ:%20U%20PRILOG%20MED>
(7.4.2017.)

obrasce kriminaliteta, malo prostora posvećeno je uzrocima te se često stječe dojam kako je kriminalitet nasumičan i neobjašnjiv fenomen (Surette, 1998; prema Weitzer, Kubrin, 2004). Neosporna je činjenica da mediji mogu stvoriti te postupno razvijati strah i nesigurnost kod korisnika, ali isto tako „mogu podići razinu samozaštitnih ponašanja građana radi smanjenja rizika od viktimizacije“ (Glasnović Gjoni, 2006, 171).

Budući da nemaju svi mediji jednake resurse s kojima raspolažu, njihovi su načini i sadržaj izvještavanja različiti ovisno o mediju o kojem je riječ. Godinama se proučava utjecaj medija na strah od kriminaliteta, međutim više nije u fokusu pitanje „*Utječu li mediji na povećanje straha?*“, nego „*Koja publika konstruira koja značenja iz primljene poruke?*“ (Rakić, 2010).

Prema dosadašnjim spoznajama, potvrđena je pozitivna korelacija između duže izloženosti sadržajima nasilja u medijima (televiziji, tiskovinama, kinematografiji, internetu) i nasilničkog ponašanja.

Odnos između televizije i nasilja može imati tri ključna učinka (Mandarić, 2012., 136).:

1. Djeca i odrasli koji se dugo izlažu scenama nasilja u medijima mogu postati agresivniji i u nasilju vidjeti dobro rješenje za konfliktne situacije;
2. Djeca i mladi koji dugo gledaju nasilje na televiziji mogu postati neosjetljivi na stvarno nasilje koje ih okružuje kao i na patnju drugih; imaju visok prag tolerancije nasilja na društvenoj razini;
3. Nasilje može izazvati *Mean World Syndrome* (sindrom zlog svijeta): djeca izložena gledanju nasilničkog ponašanja na ekranima mogu zaista doživljavati visoki stupanj nasilja i opasnosti u okruženju u kojemu se nalaze. To može proizvesti obrambeni stav ili stereotipno ponašanje prema drugima (rasna netrpeljivost)

Skupina domaćih autora Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001) provela je istraživanje 2000. godine koje je pokazalo da djeca najveći dio svoga slobodnog vremena posvećuju korištenju raznih masovnih medija. Rezultati govore kako najveći postotak djece redovito gleda filmski i serijski program, dok se obrazovni program gleda tek povremeno. Radio im najčešće služi za slušanje glazbe, a u tisku redovito čitaju napise o događajima iz svijeta poznatih osoba. Računalom se uglavnom služe radi igranja raznih igara. Također, rezultati sugeriraju da su roditelji, u pogledu toga kako će njihova djeca koristiti medije, uglavnom laissez faire orijentirani, što znači da se u krugu obitelji vrlo malo razgovara o medijskim sadržajima te da roditelji djecu prepuštaju većem utjecaju vršnjaka i šire okoline (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001).

Razmatrajući rezultate istraživanja, koji govore o mogućim posljedicama, utjecaju i učincima medija, Naeyc (1994) zaključuje kako je u psihologiji poznato da djeca prije osme godine nisu razvojno spremna za razlikovanje stvarnosti od mašte (Naeyc, 1994, prema Erwin, Morton, 2008, 108). Također, navode autori postoji mogućnost da djeca novih generacija, odrastaju osjećajući se emocionalno i fizički nesigurno kao i da postoji mogućnost razvoja iracionalnih strahova o stvarnom svijetu, zbog ponovljene izloženosti medijskom nasilju tijekom ranih godina u djetinjstvu (Erwin, Morton, 2008).

Proučavajući teme koje djeca prate u medijima, Wilson i Smith zaključuju kako čak $\frac{3}{4}$ djece koja su gledala vijesti izjavljuju kako su prema njihovu mišljenju one – zastrašujuće. Mandarić (2010) također navodi kako je svijet koji mediji nudi djeci i mladima besperspektivan te se svaki medij trudi što više istaknuti trulost i beznadnost društva. Najviše se prostora daje nasilju, kriminalu, korupciji, skandalima, obračunima i pronevjerama, a rijetko se može pročitati, vidjeti ili čuti nešto pozitivno i poticajno za mlade (Mandarić, 2010). Navedeni podaci govore o činjenici kako roditelji zbog užurbanog vremena u kojem živimo, sve manje vremena provode sa svojom djecom te ih manje podučavaju i usađuju im moralne vrijednosti i sve više tu ulogu prepuštaju medijima, a da pritom nisu ni svjesni svih negativnih strana masovnih medija i negativnog utjecaja što ga oni mogu imati na njihovu djecu (Ciboci, Kanižaj, 2011).

Heath i Gilbert (1976, prema Gerbner i Gross, 1996) navode kako je televizija medij koji sadrži i prikazuje mnogo više nasilja nego što se ono pojavljuje u stvarnom životu. No kada se govori o utjecaju televizijskog gledanja vijesti i dramatičnih sadržaja, Potter (1986) smatra da povećani strah od kriminaliteta imaju samo one osobe koje polažu sva svoja vjerovanja u istinitost gledanog sadržaja. Odnosno, osobe koje vjeruju da je televizijski sadržaj realističan (*Magic Window*), više su podložne utjecaju, nego osobe koje televizijski sadržaj percipiraju kao fikciju. Osobe koje nemaju prethodno oblikovan stav o nekoj problematici ili sadržaju, više su podložne televizijskom utjecaju. Zaključak je da je televizijski sadržaj u određenoj mjeri povezan sa strahom od kriminaliteta, ali samo kod ljudi s određenim karakteristikama, ali nikako ne možemo reći da ima utjecaj na čitavu populaciju. Heath i Gilbert (1985, 380; prema Zillmann i Wakshlag, 1985) navode da osobu koja strahuje od kriminaliteta, a koja je izložena dramatičnim situacijama, karakterizira samo-upravljajuća promjena ponašanja, koja je usmjerena na svladavanje zastrašujućih situacija.

Stoga je najvažnije obratiti pažnju na načine prikazivanja i izvješćivanja o kriminalnim aktivnostima u medijima, te kako se oni komentiraju u javnosti. Mandarić (2012) navodi kako

je sve prepoznatljiviji Wertherov efekt, odnosno potvrđeno je kako se nakon drastičnog i detaljnog prikaza samoubojstva i ubojstva uvijek događa njihov porast. Kada su ovakva kriminalna djela često prisutna u medijima, javnost najčešće trenutno reagira šokom, koji osvijesti težinu problema, no nema ozbiljnih promišljanja i konkretnih akcija u traženju uzroka i saniranju posljedica (Mandarić, 2012). Graborsky (1995) navodi kako učestalo slušanje o kriminalitetu može dovesti do precjenjivanja vlastite viktimizacije.

4. ISTRAŽIVANJA STRAHA OD KRIMINALITETA

Budući da su dosad provedena brojna istraživanja koja se bave utjecajima medija na strah od kriminaliteta, u ovom ćemo radu prikazati nekoliko njih. Čitajući literaturu možemo zaključiti kako mediji selektivnim i pažljivim odabirom informacija koje se prezentiraju javnosti, na razne načine utječu na kreiranje stavova i vjerovanja o kriminalitetu, te na strah od kriminaliteta kao rezultat konzumacije medija.

Istraživanje koje provodi Graber (1980) je pokazalo da se 95% ljudi oslanja na medije kao primarni izvor informacija o kriminalitetu. Stoga je strah od kriminaliteta moguće dovesti u vezu s medijskom izloženošću kriminalu. Selektivni prikazi stvarnih događaja i njihovo nerealistično dramatisiranje iskrivljuju percepciju problema u javnosti. Naime, najzastupljeniji tip medijske prezentacije kriminaliteta je izvještavanje na televiziji ili u novinama o stvarnim zločinima koji su se dogodili (Graber, 1980; prema Rakić, 2010).

U ispitivanju povezanosti između izloženosti medijima i straha od kriminaliteta važna je lokacija na koju se odnosi medijsko izvještavanje o kriminalitetu. Kod čitatelja novina koje vrlo senzacionalistički izvještavaju o zločinima koji su se dogodili ili se događaju izvan sredine u kojima oni žive prisutan je manji strah da će se opisani oblici kriminala dogoditi u njihovoj sredini. S druge strane, ako je izvještavanje manje senzacionalističko, a odnosi se na sredinu u kojoj čitatelji žive, raste i njihov strah od opisanog kriminala (Heath, 1984, prema Radočaj, 2010).

Tyler i Cook (1984) su utvrdili da masovni mediji utječu na percepciju učestalosti i ozbiljnosti društvenih problema, ali ne i na percepciju vlastite osjetljivosti na te probleme. Izvještavanje medija o društvenim problemima ne dovodi do porasta opreza kod korisnika tih medija, osim u slučaju kada se problem odnosi na njihovo neposredno okruženje. S obzirom na to da mediji imaju slabiji utjecaj na osobnoj u odnosu na apstraktnu razinu, postavlja se pitanje mogu li oni izazivati povećanu osjetljivost na kriminalitet kao društveni problem, bez

istovremenog izazivanja straha od kriminaliteta. Prema teoriji o tzv. «iluziji neranjivosti», iako su na apstraktnoj razini svjesni problema kriminaliteta, ljudi se ne smatraju osobno ugroženima sve dok sami ne dožive viktimizaciju (LeJeune i Alex, 1973, prema Radočaj, 2010).

Box i sur. (1988) istraživanjem „Objašnjavanje straha od kriminaliteta“ pokušali su objasniti fenomen straha od kriminaliteta kroz fokusiranje na interakciju među varijablama. Rezultati su bili sljedeći: najvažnija interakcija varijabli nalazi se kod veze spol – dob te prijašnja viktimizacija – neuljudnosti. Razlika u količini straha kod muškaraca i žena (žene redovito izražavaju više straha) smanjuje se s porastom dobi. Naime, dok se kod muškaraca strah s dobi povećava, kod žena ostaje isti. Nadalje, dok se iskustvo viktimizacije u ovom istraživanju pokazalo kao negativno povezano sa strahom, kada se uvede varijabla neuljudnosti, taj odnos postaje kompleksniji. U područjima s visokom stopom neuljudnosti, viktimizacija djeluje na način da povećava strah. Dakle, tek kada se faktori neuljudnosti uzmu u obzir, viktimizacija postaje faktor relevantan za strah (Box i sur., 1988; prema Rakić, 2010).

Glavni cilj istraživanja autora Chiricos i sur. (1997) „Kriminalitet, vijesti i strah od kriminaliteta: u cilju identificiranja utjecaja publike“, bio je istražiti utjecaj vijesti na strah od kriminaliteta te njihov odnos obzirom na (socijalne) razlike kod publike, na uzorku od 2090 ispitanika (iznad 18 godina starosti) u Tallahasseeu (Florida, SAD), od siječnja do ožujka 1994. godine. Glavni zaključak istraživanja je: kada se kontroliraju varijable spol, dob, rasa i drugo, učestalost gledanja televizijskih vijesti te slušanja vijesti na radiju je značajno povezana sa strahom. Čitanje novina i magazina te mogućnost detaljnog prisjećanja populariziranih nasilnih delikata nisu povezani sa strahom. Kada se publika podijeli obzirom na spol, rasu i drugo, konzumiranje televizijskih vijesti je značajno povezano sa strahom samo kod žena, bjelkinja, u dobi od trideset do četrdeset i pet godina starosti (Chiricos i sur. 1997; prema Rakić, 2010).

Istraživanje „Strah od kriminaliteta u Sloveniji i Hrvatskoj“ (Meško i Kovčo, 1999), provodilo se na uzorku od 741 ispitanika u Ljubljani, Mariboru i Celju, te 303 ispitanika u Zagrebu i okolici tijekom 1999.godine. Cilj istraživanja je bio utvrditi mogućnosti sociodemografskog i socijalnopsihološkog modela u proučavanju straha od kriminaliteta u Sloveniji i Hrvatskoj. Korišten je Van der Wurffov (1989) upitnik (sastoji se od 4 skupa varijabli: 1. opća socijalno-demografska obilježja, 2. samopercepcija ispitanika i njegova ponašanja, 3. obilježja socijalno-psihološkog modela straha od kriminaliteta, 4. šest situacija sa procjenom osjećaja sigurnosti, odnosno nesigurnosti. Sociopsihološki model temelji se na pretpostavci da je strah od kriminaliteta povezan s četirima sociopsihološkim komponentama:

atraktivnost, loša namjera, moć i kriminalizirajući prostor te Farrallov (1996) upitnik (nadopunjeni Van der Wurffov upitnik). Rezultati su pokazali da na strah od kriminaliteta značajno utječe spol, što je zajedničko u oba ispitivana uzorka. Na području socijalno-psiholoških značajki u oba uzorka zajedničko je razmišljanje o mogućnosti da bi ih netko mogao ugrožavati odnosno stati na put te razmišljanje o vlastitoj sposobnosti da fizički savladaju počinitelja kaznenog djela. U tim slučajevima možemo utvrditi da je strah odnosno osjećaj ugroženosti značajniji za žene, odnosno za one osobe koje vide u okolini opasnost, tj. mogućnost iznenađenja od strane počinitelja kaznenih djela te za one koji se osjećaju fizički slabije. Za obje skupine je značajan i visoki stupanj nepovjerenja prema strancima i doživljavanje stranaca kao izvora opasnosti (Meško, Kovčo, 1999; prema Rakić, 2010).

Weitzer i Kubrin provode 2001. godine istraživanje na temu „Kako lokalne televizijske vijesti i uvjeti *stvarnoga svijeta* utječu na strah od kriminaliteta?“ Cilj je bio istražiti na koji način mediji oblikuju strah od kriminaliteta, u povezanosti s demografskim faktorima i lokalnom razinom kriminaliteta; kako i koliko utjecaja imaju pojedini mediji, televizija, novine, radio i internet. Istraživanje je provedeno na uzorku od 480 ispitanika u gradu Washingtonu (Washington, SAD). Istraživanje je pokazalo da mediji imaju značajnu ulogu u stvaranju vjerovanja i stavova o strahu od kriminaliteta. Oni kojima je lokalna televizija primarni izvor vijesti iskazuju veće razine straha od onih kojima je to nacionalna televizija, dnevne novine ili 'drugi mediji'. Nadalje, pokazalo se da mediji i uvjeti *stvarnoga svijeta* imaju različiti učinak na ispitanike pripadnike bijele i crne rase te na ispitanike koji borave u zajednicama s različitim razinama kriminaliteta (Weitzer, Kubrin, 2004; prema Rakić, 2010).

Glasnović Gjoni u Zagrebu tijekom 2002. godine provodi istraživanje „Strah od kriminaliteta: obilježja spola i dobi“. Cilj je bio utvrđivanje razine straha od kriminaliteta u analiziranom uzorku i utvrđivanje razlika obzirom na spol i dob ispitanika. Glavni rezultati deskriptivne analize pokazuju da su ispitanici pretežito mlade dobi, podjednakog spolnog omjera, dominantno srednjoškolskog obrazovanja, vlasničkog stambenog statusa, da ih je svega 7.5% u 2002. godini bilo viktimizirano nekim oblikom delinkventnog ponašanja, većinom se procjenjuju izvrsnog zdravstvenog statusa sa dobrom sposobnošću trčanja, da sebe ne doživljavaju kao mete viktimizacije te 1/3 smatra da je sposobna savladati potencijalnog napadača. Analiza postojanja razlika prema spolu ispitanika pokazuje da je u svim ponuđenim situacijama pronađeno postojanje statistički značajnih razlika obzirom na spol ispitanika, i to tako da je veći osjećaj ugroženosti ženskih ispitanika. Analiza postojanja razlika u odnosu prema dobi pokazuje da s porastom dobi pada stupanj slaganja s percepcijom

vlastite sposobnosti savladavanja potencijalnog napadača; utvrđeno je u četiri od šest situacija postojanje statistički značajne razlike, i to tako da se osjećaj ugroženosti povećava s porastom dobi ispitanika (Glasnović Gjoni, 2006; prema Rakić, 2010).

U istraživanju „Etnicitet, izvor informacija i strah od kriminaliteta“ analizirani su različiti učinci televizije i novina s obzirom na rasu (bijelci i latino amerikanci). Lane i Meeker (2003) dolaze do zaključka kako kod bijelaca kojima su novine primarni izvor informacija postoji indirektna povezanost sa strahom od kriminaliteta (ovisno o percipiranom riziku), a televizija pak nema nikakav učinak. Što se tiče latino populacije, kod njih postoji pozitivna i direktna povezanost sa strahom te direktna povezanost sa strahom kroz percipirani rizik (Lane i Meeker, 2003; prema Rakić, 2010).

„Učestalost straha od kriminaliteta“, naziv je istraživanja kojeg su proveli Farrall i Gadd (2004). Glavni cilj bio je procjena intenziteta straha te koliko često se ljudi osjećaju ustrašeno tj. učestalost straha od kriminaliteta. Istraživanje je provedeno na uzorku od 977 ispitanika u Ujedinjenom Kraljevstvu, u jesen 2002. Istraživanje je pokazalo da je incidencija straha od kriminaliteta prilično niska; tek trećina ispitanika je iskusila epizode straha u posljednjoj godini. Nadalje, polovica ispitanika koji su se osjećali ustrašeno u protekloj godini, tako se osjećalo u jednoj do četiri prilike. Pri ispitivanju intenziteta straha pokazalo se da je samo 15% ispitanika izrazilo visok osjećaj straha. Kada se uzelo zajedno intenzitet i učestalost straha, samo 8% ispitanika redovito doživljava visoke razine straha (Farrall, Gadd, 2004; prema Rakić, 2010).

Istraživanje koje 2014. godine provode Hu, Lai, Shearer i Cvek, naziva je „Potrošnja televizije, strah od kriminala i rasna uvjerenja: razumijevanje odnosa između gledanja televizije kriminala, straha od kriminala i percepcije rasa“. Ono je provedeno na uzorku od 1573 stanovnika diljem Sjedinjenih Američkih Država. Cilj ove studije bio je utvrditi kako gledanje kriminala doprinosi ljudskom strahu od kriminaliteta i utječe li na percepciju različitih rasa. Rezultati su pokazali relativno malu, no statistički značajnu pozitivnu vezu između prikaza zločina i straha od zločina, no nije bilo statistički značajnog odnosa između prikaza zločina i percepcije rase. U skladu ranije provedenim istraživanjima, gledanje kriminalnih emisija ima pozitivan odnos sa strahom od kriminala (Hu i sur. 2014).

Vieno i suradnici 2014. godine provode istraživanje „Socijalni kapital i strah od kriminala u adolescenciji“, na uzorku od 22,639 talijanskih adolescenata. Cilj rada je bio ispitati povezanost društvenog kapitala i straha od kriminaliteta. Dobiveni podaci ukazuju na to kako pojedinci koji izvješćuju o višim razinama društvenog kapitala rjeđe osjećaju strah od kriminala. Također, u susjedstvu i regijama koje karakteriziraju više razine društvenog

kapitala adolescenti imati manju vjerojatnost da doživljavaju osjećaj nesigurnosti. Odnosno, rezultati upućuju na to da bi promicanje društvenog kapitala u nekim dijelovima grada moglo biti učinkovita strategija za sprječavanje strahovanja od kriminaliteta u adolescenciji, umjesto da se isključivo oslanja na povećanje sigurnosnih mjera (Vieno i sur., 2016).

Kao glavne zaključke ovih istraživanja možemo navesti kako je ispitanicima primarni izvor informacija o kriminalitetu upravo iz medija, te s obzirom na socio-demografske karakteristike, konzumiranje medijskih vijesti značajno je povezano sa strahom kod žena, bjelkinja, u srednjim godinama. Govoreći o percepciji ozbiljnosti i učestalosti problema, masovni mediji utječu na društvenu percepciju, dok za individualnu ona nije značajna. Istraživanja pokazuju kako je važna lokacija na koju se odnosi medijsko izvještavanje o kriminalitetu, te oni kojima je lokalna televizija primarni izvor vijesti iskazuju veći razinu straha od kriminaliteta.

5. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovog rada korišteni su podaci istraživanja koje je dio regionalnog istraživanja o osjećaju sigurnosti građana glavnih gradova država regije. U istraživanju su sudjelovale Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija i Makedonija. U ovom radu se koriste podaci za Hrvatsku. Cilj istraživanja je utvrditi razinu straha od kriminaliteta na hrvatskom uzorku punoljetnih građana urbanih područja Zagreba i konzumiranja medijskih sadržaja. Uzorak čini 379 punoljetnih građana urbanih područja Zagreba. Iz primijenjenog upitnika se za potrebe ovog diplomskog rada obrađuje samo manji broj varijabli, a one su: osjećaj sigurnosti – konativna komponenta, kognitivna komponenta koja obuhvaća procjenu rizika od moguće viktimizacije i posljedice u slučaju viktimizacije, samozaštitna ponašanja odnosno ponašajna komponenta te medijske varijable frekventnosti konzumiranja određenih medija.

Istraživanje je provedeno metodom intervjuiranja sudionika u domaćinstvima na način da je napravljen izbor primarnih jedinica uzorka, izbor jezgara (po 10 sudionika u 1 jezgri), izbor domaćinstava (svaki osmi stan, svaka šesta kuća) i izbor sudionika u domaćinstvu (prvi nadolazeći rođendan). U analizi podataka se koristi deskriptivna analiza, t-test i korelacijska analiza.

Prvi cilj ovog rada je analiza straha od kriminaliteta (konativne, kognitivne i ponašajne dimenzije) i konzumiranja medija te utvrđivanje postojanja razlika obzirom na temeljna socio-

demografska obilježja (spol, dob). Drugi cilj rada odnosi se na utvrđivanje postojanja povezanosti različitih dimenzija straha od kriminaliteta i konzumiranja medija.

5.1. Uzorak varijabli

Konativna komponenta odnosi se na osjećaj sigurnosti, a ispitana je pomoću dvije varijable. Prvo pitanje je "Koliko sigurno se osjećate u Vašem susjedstvu kada ste sami noću?" odgovori su bili ponuđeni na skali od jedan do četiri pri čemu broj 1 znači ugroženo, a broj 4 jako sigurno. Drugo pitanje odnosilo se na procjenu ugroženosti u pojedinim situacijama. Sudionici su trebali procijeniti koliko se osjećaju ugroženima u takvim situacijama (Van der Wurfove vinjete), na skali od jedan do pet, pri čemu broj 1 znači vrlo ugroženo broj 5 vrlo sigurno.

Kognitivna komponenta odnosi se na percepciju viktimizacije sudionika. Ona je ispitana na način da se od sudionika tražila procjena vjerojatnosti postajanja žrtvom specifičnog kaznenog djela: uličnog razbojništva, prevare, tjelesnog napada/tučnjave, krađe, prostačkog oslovljavanja na ulici, provale u stan. Ponuđeni su odgovori na Likertovoj skali od jedan do pet, pri čemu 1 označava vrlo vjerojatno, a 5 nemoguće. Drugo pitanje tiče se percepcije težine posljedica koje bi osoba imala kada bi u određenom vremenskom roku bila žrtva nedozvoljenih radnji: uličnog razbojništva, prevare, tjelesnog napada/tučnjave, krađe, prostačkog oslovljavanja na ulici, provale u stan. Ponuđeni odgovori također su bili ponuđeni na Likertovoj skali, pri čemu 1 označava jako teške, a 5 bez posljedica.

Posljednja, ponašajna komponenta obuhvaća samozaštitna ponašanja. Ona su ispitana na način da se sudionike pitalo koliko često poduzimaju sedam ponuđenih ponašanja: "Izbjegavam određene ulice, kvartove i parkove", "Pokušavam izbjeći neznance koje srećem noću", "Navečer izbjegavam korištenje sredstava javnog prijevoza", "Izbjegavam nošenje veće količine novca", "Noću izlazim iz stana samo ako je neophodno", "Uvijek nosim nešto čime se mogu obraniti" i "Nastojim da moj stan ne izgleda prazno za vrijeme moje odsutnosti". Ponuđeni su odgovori na Likertovoj skali od 1 do 5, pri čemu 1 znači uvijek, a 5 nikada.

Medijske varijable koje smo koristili su: gledanje nacionalne TV, gledanje lokalne TV, gledanje strane TV, slušanje radija, čitanje novina, gledanje videa/DVD-a te čitanje vijesti na Internetu. Kriterijske varijable koje smo koristili su dob i spol.

5.2. Uzorak sudionika

Tablica 1. donosi detaljan opis uzorka sudionika. Od ukupnog broja sudionika (n=379), njih 159 (42,0%) je muškog spola, dok je 220 (58,0%) osoba ženskog spola. Kronološka dob sudionika kreće se u rasponu od 18 do 87 godina (M=47; SD=19,176). Gotovo polovica sudionika, njih 186 (49,2%), živi u bračnoj zajednici. Obrazovna razina sudionika nam pokazuje kako najveći broj njih ima srednju stručnu spremu (srednja stručna škola, stručna matura srednja škola, stručna matura gimnazija) njih 189 odnosno 49,8%. Najviše sudionika je zaposleno (na određeno i neodređeno vrijeme) njih 178 (47%), a najmanji broj sudionika je domaćica/domaćina, njih 3 (0,8%).

Tablica 1. Socio-demografska obilježja sudionika

Varijable/kategorije	n	%
Spol		
Muški	159	42,0
Ženski	220	58,0
Obrazovanje		
Osnovna stručna sprema	30	7,9
Srednja stručna sprema	189	49,8
Viša stručna sprema	51	13,5
Visoka stručna sprema	109	28,8
Bračni status		
Samac/samica	102	26,9
Oženjen/udana	186	49,1
U izvanbračnoj zajednici	25	6,6
Razveden/razvedena	15	4,0
Udovac/udovica	50	13,2
Zaposlenost		
Zaposlen/a na neodređeno	151	39,8
Zaposlen/a na određeno	27	7,1

vrijeme		
Učenik, student	47	12,4
Nezaposlen/a	20	5,3
Domaćica/domaćin	3	0,8
U mirovini	123	32,5

5.3. Rezultati istraživanja i rasprava

5.3.1. Konativna komponenta straha od kriminaliteta

Kao što je ranije navedeno, konativna komponenta straha od kriminaliteta odnosi se prvenstveno na osjećaj sigurnosti građana grada Zagreba. Na klasično pitanje „koliko sigurno se osjećate u Vašem susjedstvu kad ste sami noću?“, pri kojem je raspon odgovora bio od ugroženo (1) do vrlo sigurno (4), 38,8% sudionika odgovorilo je da se osjeća prilično sigurno te 30,9% njih kako se osjeća sigurno (Tablica 2).

Osim prethodno navedene varijable koja predstavlja „klasičnu“ mjeru straha od kriminaliteta, za analizu konativne komponente korištene su Van der Wurfove vinjete, odnosno opisi konkretnih situacija. Sudionici su trebali procijeniti koliko se osjećaju ugroženima u takvim situacijama, na skali od jedan do pet. Broj 1 znači vrlo ugroženo, broj 2 prilično ugroženo, broj 3 ne znam, broj 4 prilično sigurno, broj 5 vrlo sigurno. Vinjete su sljedeće:

"Navečer ste sami doma. Kasno je. Netko zvoni, a Vi ne očekujete nikoga.",

"Jednu večer nosite smeće u kontejner. Pritom vidite dva muškarca koja prolaze kraj parkirano automobila. Opazivši da ih gledate, krenu prema vama.",

"Pozvali su Vas na zabavu u kvartu koji ne poznajete dobro. Krenete tamo autobusom rano navečer. Po izlasku iz autobusa morate do zabave neko vrijeme pješaćiti. Odjednom shvatite da ste se izgubili i primijetite da iza Vas hoda skupina tinejdžera koji vam upućuju neugodne komentare.",

"Jedno popodne stojite na autobusnoj stanici i pokraj Vas zastane skupina 15-16 godišnjaka. Počinju nogama udarati stupove autobusne stanice i šarati grafite.",

"Izlazite navečer. Kad dođete do vrata zazvoni Vam telefon. Dignete slušalicu i predstavite se. S druge strane nitko ne odgovara, čujete samo neujednačeno disanje. Pitate tko je tamo. Tada se telefonska veza prekine.",

"Nalazite se u dijelu grada u kojem nikada niste bili. Ulazite u gostionicu u kojoj je veća grupa lokalnih mladića (mladića iz kvarta)".

Dobiveni rezultati ukazuju na to da se sudionici najsigurnije osjećaju u situaciji kada navečer čuju zvono, a nikoga ne očekuju (M=3,29). Također, prilikom izlaska iz stana kada zazvoni telefon te se čuje neujednačeno disanje i na kraju prekid veze (M=3,15) te u situaciji kada se nađu u dijelu grada u kojem nikada nisu bili, a ulaze u gostionicu u kojoj je veća grupa lokalnih mladića (M=3,14), sudionici se osjećaju prilično sigurno. Dok se s druge strane, u situaciji odlaska na zabavu u nepoznati kvart, kada skupina tinejdžera upućuje neugodne komentare, najveći broj sudionika osjeća se prilično ugroženo (M=2,20).

U svrhu ispitivanja razlika u stupnju straha od kriminaliteta, napravljena je kompozitna varijabla koja se sastoji od zbroja prethodno pojašnjenih vinjeta koji je podijeljen sa brojem vinjeta (6). Tako varijabla *vinjete* zapravo predstavlja zbirnu varijablu koja opisuje iskazani strah u svih 6 analiziranih situacija. Ukupna prosječna vrijednost varijabli iznosi 2,80 iz čega možemo zaključiti kako se većina sudionika u navedenim situacijama osjeća *prilično ugroženo* ili *ne zna* kako bi se osjećalo.

Tablica 2. Osjećaj sigurnosti

	N	%
Ugroženo	22	5,8
Sigurno	117	30,9
Prilično sigurno	147	38,8
Jako sigurno	91	24,0

N-broj sudionika

Tablica 3. Procjena ugroženosti u pojedinim situacijama

	N	Vrlo ugroženo	Prilično ugroženo	Ne znam	Prilično sigurno	Vrlo sigurno	M	SD
Zvono	378	4,2%	20,9%	29,4%	32,8%	12,7%	3,29	1,065
Kontejner	378	20,4%	40,5%	27,8%	10,1%	1,3%	2,31	,952
Zabava	374	29,4%	36,6%	20,9%	11,2%	1,9%	2,20	1,042
Autobus	378	14,3%	29,4%	30,2%	21,7%	4,5%	2,73	1,091

Telefon	378	8,7%	23,8%	25,9%	27,0%	14,6%	3,15	1,192
Grad	376	4,8%	21,5%	38,8%	24,2%	10,6%	3,14	1,082

N-broj sudionika; M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija

Kury i Obergfell-Fuchs (2008) su proveli istraživanje u Njemačkoj, koje također koristi klasično pitanje o osjećaju sigurnosti, te su došli do sličnih rezultata, odnosno, od ukupnog broja sudionika (N=293), najviše ih se osjeća prilično sigurno (57,9%). Samo se manji broj sudionika (6,6%) osjeća ugroženo, što je veoma slično sa rezultatima istraživanja na zagrebačkom uzorku.

Meško, Kovčo-Vukadin i Muratbegović (2002) proveli su istraživanje na području Slovenije, Hrvatske te Bosne i Hercegovine, te koristeći van der Wurfov upitnik, dobivaju sljedeće podatke. Osjećaj sigurnosti u šest konkretnih situacija najviše se razlikuje u odnosu na Bosnu i Hercegovinu. Prema tome, najviše se sudionika BiH osjeća ugroženo u situaciji odlaska na zabavu u nepoznat kvart (M=2,21), a najsigurnije se osjećaju u situaciji kada prilikom izlaska iz stana zazvoni telefon te se čuje neujednačeno disanje i na kraju prekid veze (M=3,29). U situaciji kada se ispitanici BiH nađu u dijelu grada u kojem nikada nisu bili te ulaze u gostionicu u kojoj je veća grupa lokalnih mladića, osjećaju se prilično ugroženo (M=2,48), za razliku od ispitanika Hrvatske (M=3,14) i Slovenije (M=3,24) koji procjenjuju kako ne znaju kako bi se osjećali.

Kury i Obergfell-Fuchs (2008) u svom istraživanju na njemačkom uzorku (N=293) također koriste van der Wurfove vinjete, no ovdje broj 1 znači vrlo sigurno, a broj 5 vrlo ugroženo, a dobivaju sljedeće rezultate. Sudionici se najviše osjećaju sigurno u vinjeti naziva *grad* (M=1,86), odnosno kada se „nalazite se u dijelu grada u kojem nikada niste bili, ulazite u gostionicu u kojoj je veća grupa lokalnih mladića". Sudionici se osjećaju najnesigurnije (M=3,90) u situaciji kada odlaze na zabavu nepoznati kvart, isto kao i sudionici iz našeg istraživanja na zagrebačkom uzorku.

5.3.2. Kognitivna dimenzija straha od kriminaliteta

Kognitivna se komponenta odnosi na procjenu rizika građana od moguće viktimizacije u slijedećih 12 mjeseci. Pitanje kojim smo spomenutu komponentu mjerili glasi:

„Molimo, ocijenite kolika je vjerojatnost da Vam se u sljedećih 12 mjeseci dogode sljedeće stvari“. Pritom, broj 1 znači vrlo vjerojatno, dok broj 5 označava nemoguće.

Sudionici najčešće procjenjuju da je mala ili gotovo nikakva vjerojatnost da im se u sljedećih 12 mjeseci dogodi provala u stan ili tjelesni napad. Nakon toga slijedi procjena male vjerojatnosti uličnog razbojništva i prevare. Sudionici procjenjuju kako je najveća vjerojatnost ($M=2,66$) da će doživjeti prostačko oslovljavanje na ulici. Analizirajući ukupnu procjenu vjerojatnosti s obzirom na različite, spomenute delikte, sudionici najčešće procjenjuju kako je prilično vjerojatno ili srednje vjerojatno da će im se dogoditi neke navedenih stvari. Rezultati su prikazani u Tablici 4.

Kognitivna komponenta također uključuje i procjenu posljedica u slučaju viktimizacije. Pitanje kojim smo izmjerili navedenu komponentu glasi: „Kakve bi posljedice bile za Vas kada biste u sljedećih 12 mjeseci bili žrtva navedenih nedozvoljenih radnji?“

Sudionici procjenjuju posljedice kao jako teške i prilično teške za slučajeve: provale u stan, tjelesnog napada/tučnjave te uličnog razbojništva. Prilikom prostačkog oslovljavanja na ulici sudionici najviše procjenjuju posljedice lakšima ($M=3,39$). Rezultati su prikazani u Tablici 5.

Tablica 4. Procjena rizika od moguće viktimizacije

	N	Vrlo vjerojatno	Prilično vjerojatno	Srednje vjerojatno	Malo vjerojatno	Nemoguće	M	SD
Ulično razbojništvo	379	6,1%	7,1%	25,1%	52,8%	9,0%	3,51	,969
Prevara	378	8,2%	16,1%	26,5%	40,7%	8,5%	3,25	1,084
Tjelesni napad/tučnjava	379	5,5%	7,4%	24,0%	52,0%	11,1%	3,56	0,975
Krađa	379	8,7%	17,7%	33,2%	35,6%	4,7%	3,10	1,032
Prostačko oslovljavanje na ulici	378	21,4%	26,2%	22,8%	24,1%	5,6%	2,66	1,213
Provala u stan	378	5,3%	9,8%	25,7%	48,1%	11,1%	3,50	,994

N-broj sudionika; M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija

Tablica 5. Posljedice u slučaju viktimizacije

Posljedice bi bile...	N	Jako teške	Prilično teške	Srednje teške	Lakše	Bez posljedica	M	SD
Ulično razbojništvo	375	40,8%	30,9%	19,7%	7,5%	1,1%	1,97	1,001

Prevara	375	22,4%	27,5%	32,3%	15,7%	2,1%	2,48	1,069
Tjelesni napad/tučnjava	375	50,1%	30,9%	12,3%	5,3%	1,3%	1,77	,952
Krađa	374	30,7%	30,7%	29,1%	8,3%	1,1%	2,18	,998
Prostačko oslovljavanje na ulici	375	11,7%	16,0%	19,7%	26,7%	25,9%	3,39	1,336
Provala u stan	374	57,5%	26,2%	9,9%	4,8%	1,6%	1,67	,950

N-broj sudionika; M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija

Hirtenlehner (2008) je proveo istraživanje na austrijskom uzorku (N=558), a ispitanici su između ostaloga procjenjivali rizik od moguće viktimizacije. Odgovori su se kretali na skali od 1 do 4 pri čemu 1 znači vrlo vjerojatno, a 4 malo vjerojatno. Austrijski ispitanici, kao i ispitanici iz našeg istraživanja, najviše procjenjuju da će postati žrtvom zlostavljanja (M=2,62), a manja je vjerojatnost kako će biti opljačkani ili napadnuti (M=3,22).

Ramesey (1989; prema Voloder Hari, 2014) objašnjava kako se težina posljedica povećava težinom kaznenih djela, većina ‘trivijalnih’ oblika viktimizacije izazvala je lakše posljedice dok su teža kaznena djela izazvala teže posljedice. Ovi rezultati su u skladu s našim rezultatima, gdje sudionici za prostačko oslovljavanje na ulici procjenjuju posljedice lakšima, za razliku od posljedica u slučaju provale u stan, tjelesnog napada/tučnjave te uličnog razbojništva, koje procjenjuju težima.

Dovodeći posljedice u slučaju viktimizacije u odnos sa strahom od kriminaliteta, Warr i Stanford (1983) zaključuju kako između različitih delikata, percepciju posljedica viktimizacije gradi kombinacija percipiranog rizika i percepcija ozbiljnosti kaznenog djela (Warr i Stanford, 1983, prema Voloder Hari, 2012).

5.3.3. Ponašajna komponenta straha od kriminaliteta

Bihevioralna komponenta odnosi se na samozaštitna ponašanja ljudi. Ona je istraživana ovim pitanjem: „Ljudi poduzimaju određene sigurnosne radnje kako bi se zaštitili od kaznenih djela. Molim vas, recite koliko često vi poduzimate radnje takve vrste“. Odgovori su se kretali od 1 uvijek do 5 nikad, a rezultati su prikazani u Tablici 6.

Sudionici najčešće primjenjuju izbjegavanje nošenja veće količine novca (M=2,16), izbjegavanje neznanaca noću (M=2,61) te izlaženje iz stana noću samo ukoliko je neophodno

(M=2,69). Većina sudionika gotovo nikad ne nosi nešto čime se može obraniti (M=4,57). Ovi rezultati navode na razmišljanje kako građani u većem dijelu koriste pasivne metode samozaštite.

Tablica 6. Samozaštitna ponašanja

	N	Uvijek	Često	Ponekad	Rijetko	Nikad	M	SD
Izbjegavam određene ulice, kvartove, i parkove	377	17,8%	18,3%	24,4%	19,6%	19,9%	3,06	1,374
Pokušavam izbjeći neznance koje srećem noću	376	33,2%	18,0%	18,0%	16,4%	14,3%	2,61	1,448
Navečer izbjegavam korištenje sredstava javnog prijevoza	375	21,0%	12,2%	15,2%	18,6%	33,0%	3,30	1,544
Izbjegavam nošenje veće količine novca	375	47,2%	20,5%	12,8%	8,3%	11,2%	2,16	1,385
Noću izlazim iz stana samo ako je neophodno	377	37,7%	9,8%	16,2%	18,3%	18,0%	2,69	1,556
Uvijek nosim nešto čime se mogu obraniti	377	4,0%	2,4%	4,5%	10,9%	78,2%	4,57	,979
Nastojim da moj stan ne izgleda prazno za vrijeme moje odsutnosti	377	28,9%	20,4%	15,6%	11,7%	23,3%	2,80	1,542

N-broj sudionika; M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija

Međutim, Glasnović Gjoni (2006) navodi kako podizanje razine samozaštitnih ponašanja građana zbog smanjenja rizika od viktimizacije vidi kao pozitivne posljedice straha od kriminaliteta. No, naglašava da treba paziti na negativne posljedice koje se odnose na pretjerivanje u takvim ponašanjima, koja rezultiraju ograničavanjem životnog stila, pogoršanjem kvalitete življenja i slično. Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako su sudionici skloniji izbjegavanju određenih nepoznatih situacija, kvartova ili ljudi, no ipak u granicama normale, pa time nije ugrožena njihova sloboda kretanja i životnog stila.

5.3.4. Razlike u strahu od kriminaliteta s obzirom na spol

U svrhu utvrđivanja razlika u strahu od kriminaliteta između muških i ženskih sudionika, napravljen je t-test. Analizirane su varijable koje predstavljaju sve tri komponente straha od kriminaliteta. Konativna komponenta je analizirana klasičnim pitanjem o osjećaju sigurnosti u susjedstvu noću i zbirnom varijablom osjećaja sigurnosti u konkretnim situacijama (Cronbachova alfa=,838). Za kognitivnu komponentu su korištene dvije zbirne varijable: vjerojatnost različitih oblika viktimizacije u narednih 12 mjeseci (Cronbachova alfa=,830) i procjena težine posljedica (Cronbachova alfa=,869). Za ponašajnu komponentu je korištena zbirna varijabla koja obuhvaća pasivna i proaktivna samozaštitna ponašanja (Cronbachova alfa=,748).

U emocionalnoj komponenti straha od kriminaliteta utvrđena je razlika ($p < 0,01$) između muških i ženskih sudionika u osjećaju sigurnosti u konkretnim situacijama (varijabla vinjete), prema kojoj žene iskazuju znatno veći osjećaj ugroženosti. U kognitivnoj komponenti je utvrđena razlika između muških i ženskih kod percepcije težine posljedice viktimizacije ($p < 0,01$). Žene procjenjuju posljedice u slučaju viktimizacije znatno težim od muškaraca. U ponašajnoj komponenti je također utvrđena značajna razlika između muškaraca i žena ($p < 0,01$). Žene znatno češće od muškaraca poduzimaju samozaštitna ponašanja.

Tablica 7. Razlike u strahu od kriminaliteta s obzirom na spol

	Muški		Ženski		t-test	P
	M	SD	M	SD		
SoK	2,91	,862	2,74	,866	1,851	,065
Vinjete	3,14	,740	2,56	0,733	7,488	,000
Vjerojatnost viktimizacije	3,26	,817	3,26	,736	-,016	,987
Posljedice viktimizacije	2,53	,810	2,02	,766	6,115	,000
Ponašajna komponenta	3,44	,868	2,72	,782	8,426	,000

M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija; p-značajnost korelacije

Voloder Hari (2012) nalazi podatak kako Vazquez i sur. (2003) u istraživanju o osjećaju sigurnosti stanovnika Idaho-a, navode kako se žene gotovo 5 puta više osjećaju nesigurno u usporedbi s muškarcima. U stranim istraživanjima (Farrall i sur., 2000; Meško i sur., 2004,

2008) također je potvrđena statistički značajna povezanost između ženskog spola i veće razine straha od kriminaliteta.

5.3.5. Povezanost straha od kriminaliteta i dobi

U svrhu utvrđivanja povezanosti između komponente straha od kriminaliteta i dobi napravljena je korelacijska analiza. Rezultati korelacijske analize (Tablica 8) ukazuju da postoji povezanost svih komponenti straha od kriminaliteta i dobi sudionika. Riječ je o vrlo niskim, no statistički značajnim korelacijama. Značajna povezanost nije utvrđena u varijabli emocionalne komponente straha od kriminaliteta – osjećaj sigurnosti u susjedstvu noću. Mlađi sudionici se osjećaju sigurnije od starijih u analiziranim konkretnim situacijama. Kod kognitivne komponente straha od kriminaliteta, stariji sudionici znatno češće od mlađih procjenjuju vjerojatnijim rizik od moguće viktimizacije, no posljedice u slučaju viktimizacije procjenjuju težim. Kod ponašajne komponente straha od kriminaliteta utvrđeno je kako stariji sudionici češće od mlađih poduzimaju samozaštitna ponašanja.

Tablica 8. Povezanost dobi i straha od kriminaliteta

	Dob (r)
SoK	,053
Vinjete	-,165**
Vjerojatnost viktimizacije	,107*
Posljedice viktimizacije	-,293**
Ponašajna komponenta	-,251**

r-koeficijent korelacije; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

U istraživanjima ispitanici starije dobi iskazuju veći osjećaj nesigurnosti od mladih ispitanika iako je mogućnost postajanja žrtvom kriminala veća za mlađu populaciju (Biddle, 2011, prema Voloder Hari, 2012; 29). Naime, relativno mladi i relativno stari imaju manji osjećaj sigurnosti od onih u dobi od 25-54 godine. Mladi se osjećaju nesigurno zbog puno veće mogućnosti viktimizacije, dok kod starijih niski osjećaj sigurnosti može biti posljedica moguće viktimizacije i/ili slabijeg poznavanja lokalnih područja po noći. Mladi od 18-24 godine imaju dvostruko veću mogućnost postati žrtvama kriminala nego populacija od 25-te godine na dalje (Ferraro i LaGrange, 1988, prema Voloder Hari, 2012;29).

5.3.6. Učestalost konzumiranja medija

Učestalost konzumiranja medija je analizirana pitanjem koliko često sudionici gledaju TV (nacionalnu, lokalnu, stranu), slušaju radio, čitaju novine, gledaju video/DVD ili koriste Internet.

Rezultati istraživanja (Tablica 9) pokazuju kako sudionici na svakodnevnoj razini najviše gledaju nacionalnu televiziju (M=4,94) zatim slijedi učestalost slušanja radija (M=4,53) te čitanje novina (M=4,50). U razumijevanju rezultata za gledanje videa/DVD-a i korištenja Interneta valja imati na umu da je istraživanje provedeno 2009. godine.

Tablica 9. Učestalost konzumiranja medija

	N	Nikad	Vrlo rijetko	Nekoliko puta mjesečno	Najmanje jednom tjedno	Skoro svaki dan	Svaki dan	M	SD
Nacionalna TV	378	1,9%	11,6%	3,7%	6,1%	26,5%	50,3%	4,94	1,435
Lokalna TV	378	13,2%	22,8%	5,3%	13,8%	19,6%	25,4%	3,80	1,826
Strana TV	377	31,6%	19,4%	9,3%	10,9%	14,6%	14,3%	3,01	1,857
Radio	377	7,7%	16,4%	4,2%	4,8%	20,4%	46,4%	4,53	1,783
Novine	377	5,8%	13,0%	6,1%	13,5%	23,1%	38,5%	4,50	1,621
Video/DVD	378	24,6%	29,1%	20,1%	17,5%	6,3%	2,4%	2,59	1,325
Internet	377	36,3%	12,5%	4,0%	5,3%	14,1%	27,9%	3,32	2,147

N-broj sudionika; M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija

5.3.7. Učestalost konzumiranja medija u odnosu na spol

U svrhu ispitivanja razlike u konzumiranju medija obzirom na spol sudionika, napravljen je t-test (Tablica 10). Dobiveni rezultati ukazuju na zaključak o ne postojanju razlika u konzumiranju medija između muških i ženskih sudionika.

Tablica 10. Učestalost konzumiranja medija u odnosu na spol

	Muški		Ženski		t-test	p
	M	SD	M	SD		
Nacionalna TV	4,99	1,369	4,91	1,483	,496	,620
Lokalna TV	3,74	1,823	3,84	1,831	-,572	,568
Strana TV	3,21	1,859	2,86	1,845	1,812	,071

Radio	4,41	1,849	4,62	1,733	-1,132	,258
Novine	4,65	1,627	4,40	1,613	1,473	,142
Video/DVD	2,74	1,343	2,48	1,304	1,830	,068
Internet	3,33	2,157	3,31	2,145	,116	,908

M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija; p-značajnost korelacije

5.3.8. Učestalost konzumiranja medija u odnosu na dob

Osim pitanja spolne razlike u konzumiranju medija, interesirala nas je i povezanost čestine konzumiranja medija i dobi sudionika (Tablica 11). Rezultati korelacijske analize ukazuju na to da stariji sudionici češće od mlađih gledaju nacionalnu i lokalnu TV te slušaju radio, a mlađi sudionici češće od starijih gledaju stranu TV, gledaju video/DVD te čitaju vijesti na Internetu.

Tablica 11. Povezanost dobi i učestalosti konzumiranja medija

	Dob (r)
Nacionalna TV	,219**
Lokalna TV	,269**
Strana TV	-,122*
Radio	,205**
Novine	,004
Video/DVD	-,474**
Internet	-,577**

r-koeficijent korelacije; **p<0,01; *p<0,05

5.3.9. Povezanost straha od kriminaliteta i konzumiranja medija

Obzirom da se ovaj rad bavi analizom medija i straha od kriminaliteta, napravljena je korelacijska analiza varijabli straha od kriminaliteta i konzumiranja medija (Tablica 12).

U odnosu na prvu varijablu konativne komponente straha od kriminaliteta (koliko se sigurno sudionici osjećaju u susjedstvu dok su sami noću) pronađena je niska, no statistički značajna povezanost sa slušanjem radija, koja govori o tome kako se oni koji slušaju radio češće osjećaju sigurno. U sljedećoj varijabli kojom je analizirana konativna komponenta straha od kriminaliteta (vinjete) utvrđena je također niska, no statistički značajna povezanost sa

gledanjem strane TV, videa/DVD-a te čitanjem vijesti na Internetu. Smjer korelacija ukazuje na to da se oni koji češće gledaju stranu TV, video/DVD te čitaju vijesti na Internetu više osjećaju sigurnima.

Kod prve varijable (vjerojatnost viktimizacije) kognitivne komponente straha od kriminaliteta pronađena je niska statistički značajna povezanost sa čitanjem novina. Smjer koeficijenta korelacije ukazuje na to da oni koji rjeđe čitaju novine, češće procjenjuju vjerojatnost viktimizacije. Druga varijabla kojom smo analizirali kognitivnu komponentu straha od kriminaliteta (posljedice viktimizacije) pokazuje povezanost sa četiri varijable (lokalna TV, novine, video/DVD, Internet) konzumiranja medija. Također se radi o relativno niskoj, ali statistički značajnoj povezanosti. Smjerovi koeficijenta korelacije ukazuju na to da oni koji češće gledaju lokalnu TV procjenjuju teže posljedice u slučaju viktimizacije, za razliku od sudionika koji gledaju video/DVD te čitaju vijesti na Internetu koji procjenjuju posljedice u slučaju viktimizacije lakšima.

Posljednja, ponašajna komponenta straha od kriminaliteta, pokazuje povezanost sa tri varijable konzumiranja medija. Ovdje je također uočena niska, no statistički značajna povezanost. Govoreći o samozaštitnim ponašanjima iz rezultata navedenih u Tablici 12, zaključujemo kako sudionici koji gledaju lokalnu televiziju češće poduzimaju različite sigurnosne radnje kako bi se zaštitili od kaznenih djela. S druge strane, sudionici koji gledaju video/DVD te čitaju vijesti na Internetu rjeđe poduzimaju takve radnje.

Tablica 12. Povezanost straha od kriminaliteta i konzumiranja medija

	Nacional na TV	Lokalna TV	Strana TV	Radio	Novine	Video/DVD	Internet
SoK	,046	,068	,103*	,125*	,048	-,035	-,004
Vinjete	,065	-,065	,166**	,013	,001	,238**	,201**
Vjerojatnost viktimizacije	,050	-,044	-,055	,029	-,127*	,026	-,060
Posljedice viktimizacije	,031	-,167**	,099	,035	,102*	,246**	,172**
Ponašajna komponenta	-,043	-,106*	,074	-,064	-,052	,146**	,120*

Chiricos i sur. (2000) zaključuju kako lokalne vijesti imaju snažniji učinak od nacionalnih, posebice kod ispitanika koji žive u područjima s višom razinom kriminaliteta ili su nedavno sami bili žrtve kriminaliteta (Chiricos i sur. 2000, prema Radočaj, 2010). Nadalje, Weitzer i

Kubrin (2004) u svom istraživanju dolaze do zaključka kako ispitanici kojima je lokalna televizija primarni izvor vijesti iskazuju veće razine straha od onih kojima je to nacionalna televizija. Zaključuje se kako lokalna televizija ima snažniji učinak iz razloga što je ona na neki način „bliža“ svojim gledateljima (Weitzer, Kubrin 2004, prema Radočaj 2010). Gore navedeni rezultati stranih istraživanja potvrđeni su rezultatima dobivenim u ovom radu, odnosno sudionici kojima je lokalna televizija primarni izvor vijesti se osjećaju najnesigurnije.

Heath (1984) navodi kako je za povezanost između izloženosti medijima i straha od kriminaliteta važna lokacija na koju se odnosi medijsko izvještavanje o kriminalitetu. Tako isti autor navodi da kod čitatelja novina koje vrlo senzacionalistički izvještavaju o zločinima koji su se dogodili ili se događaju izvan sredine u kojima oni žive prisutan je manji strah da će se opisani oblici kriminala dogoditi u njihovoj sredini. S druge strane, ako je izvještavanje manje senzacionalističko, a odnosi se na sredinu u kojoj čitatelji žive, raste i njihov strah od opisanog kriminala.

6. ZAKLJUČAK

Tema ovog rada „Utjecaj medija na strah od kriminaliteta“ vrlo je opširna, budući da su njene sastavnice same po sebi vrlo kompleksne. Vanderveen (2008, prema Huđek, 2011) ističe kako svođenje kompleksnog pojma *straha od kriminaliteta* na dijelove koji se istražuju i tumače zasebno može dovesti do netočnih zaključaka, te kako je nužno konstruiranje i konceptualizacija elemenata od kojih se sastoji strah od kriminaliteta. Možemo zaključiti kako postoje brojna neslaganja oko definiranja pojma i izbora mjernih instrumenata te isto tako brojni paradoksi u dosadašnjim provedenim istraživanjima na temu utjecaja medija na strah od kriminaliteta. Većina istraživanja govori o tome kako strah ovisi o mediju koji osobe konzumiraju kao primarni izvor informiranja o stanju kriminaliteta što je povezano s pojavom straha od kriminaliteta (Radočaj, 2010). Također brojni su čimbenici koji utječu na stupanj osjećaja sigurnosti građana, neovisno o stvarnom stanju kriminaliteta i društvene reakcije na kriminalitet u određenoj zemlji.

Prvi cilj ovog rada bila je analiza straha od kriminaliteta (konativne, kognitivne i ponašajne dimenzije) i konzumiranja medija te utvrđivanje postojanja razlika obzirom na

temeljna socio-demografska obilježja (spol i dob). Drugi cilj odnosio se na utvrđivanje postojanja povezanosti različitih dimenzija straha od kriminaliteta i konzumiranja medija.

Prema rezultatima istraživanja na zagrebačkom uzorku, a s obzirom na konativnu dimenziju zaključeno je kako se većina sudionika osjeća sigurno u susjedstvu kada su sami noću. Isti rezultati dobiveni su i u stranim istraživanjima, u odnosu na klasično pitanje o sigurnosti.

Iz rezultata kompozitne varijable vinjeta, koja se odnosi na procjenu ugroženosti u pojedinim situacijama, zaključujemo kako se većina sudionika u navedenim konkretnim situacijama osjeća prilično ugroženo ili ne zna kako bi se osjećalo. U odnosu na druga istraživanja, kompozitna varijabla vinjete razlikuje se samo u vinjeti „grad“, odnosno BiH uzorak osjeća se najugroženije, dok ostali ne znaju kako bi se osjećali).

Promatrajući drugu, kognitivnu komponentu – procjenu rizika od moguće viktimizacije sudionici najčešće procjenjuju kako je prilično vjerojatno/srednje vjerojatno da će im se dogoditi neke od navedenih stvari (ulično razbojništvo, prevara, tjelesni napad/tučnjava, krađa provala u stan). No, za *prostačko oslovljavanje na ulici*, smatraju kako postoji velika vjerojatnost da će ono dogoditi u sljedećih 12 mjeseci, ali će posljedice biti lakše u odnosu na druga navedena kaznena djela. Dakle, u skladu sa stranim istraživanjima dobili smo podatak kako sudionici procjenjuju kako postoji najveća vjerojatnost da će im se dogoditi trivijalniji oblici viktimizacije, pri čemu posljedice procjenjuju lakšima.

Rezultati posljednje – ponašajne komponente, govore kako većina građana nikada ne nosi sa sobom nešto čime se može obraniti, iz čega se zaključuje kako su sudionici istraživanja skloniji koristiti pasivne metode samozaštite, pri čemu nije ugrožena njihova sloboda kretanja. Rezultati stranih istraživanja koja se bave strahom od kriminaliteta u odnosu na spol potvrđeni su u istraživanju na zagrebačkom uzorku. Žene iskazuju znatno veći osjećaj ugroženosti, posljedice u slučaju viktimizacije procjenjuju znatno težima te isto tako češće poduzimaju samozaštitna ponašanja, unatoč činjenici kako je stopa kriminaliteta veća među muškom populacijom. Također su pronađene razlike u strahu od kriminaliteta u odnosu na dob sudionika. Za razliku od rezultata stranih, u tekstu navedenih istraživanja, mlađi sudionici se iz ovog istraživanja osjećaju sigurnije od starijih u analiziranim situacijama. No ipak su potvrđeni rezultati koji navode kako stariji sudionici znatno češće od mlađih procjenjuju rizik od moguće viktimizacije, te češće poduzimaju samozaštitna ponašanja.

Zaključeno je i da se najviše gleda nacionalna televizija, a razlike u konzumiranju medija u odnosu na spol sudionika nisu pronađene, no postoje razlike u odnosu na dob sudionika. Prema dobivenim rezultatima, stariji sudionici češće od mlađih gledaju nacionalnu i lokalnu TV te slušaju radio, a mlađi sudionici češće od starijih gledaju stranu TV, gledaju video/DVD

te čitaju vijesti na Internetu. U istraživanju na zagrebačkom uzorku utvrđeno je kako se sudionici koji gledaju stranu televiziju i slušaju radio osjećaju sigurnije. Sudionici koji rjeđe čitaju novine, češće procjenjuju vjerojatnost viktimizacije, dok sudionici koji češće gledaju lokalnu televiziju procjenjuju teže posljedice u slučaju viktimizacije.

Temeljem naših rezultata o povezanosti straha od kriminaliteta i konzumiranja medija zaključujemo kako najveći strah od kriminaliteta imaju oni sudionici koji češće gledaju lokalnu televiziju, dok najmanje izražen strah od kriminaliteta iskazuju sudionici koji češće gledaju stranu televiziju, gledaju video/DVD te čitaju vijesti na Internetu.

Isti rezultati ostavljaju prostora za daljnja moguća istraživanja i utvrđivanja razlika i povezanosti između različitih fenomena.

7. LITERATURA

- Baumer, T.L. (1985). Testing a general model of fear of crime: data from a national sample. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 22(3), 239-255.
- Biti, V. (1997). *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska
- Box, S., Hale, C., Andrews, G. (1988). Explaining fear of crime. *British Journal of Sociology*, 28(3), 340-356.
- Burić, J. (2008). Medijsko izvješćivanje o suicidu maloljetnika. *MediAnali*, 2(4), 209-214.
- Burić, J. (2010). Djeca i mladi kao konzumenti masovnih medija. *Filozofska istraživanja*. Sv. 4, 629–634.
- Ciboci, L., Kanižaj, I. (2011) Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove. U: Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., *Djeca medija – od marginalizacije do senzacije*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 11-34.
- Doležal, D. (2009). Razumijevanje straha od kriminaliteta. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 45(2), 1-14.
- Ercegovac, M. (2014). *Strah od kriminaliteta i religioznost*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Farrall, S., Gray, E., Jackson, J. (2007). Theorising the fear of crime: The Cultural and Social Significance of Insecurities about Crime. *Working Paper*, 5(23).
- Ferraro, K. F., LaGrange, R. L. (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57, 70-101.
- Ferraro, K. F. (1996). Women's fear of victimization: Shadow of sexual assault? *Social Forces*, 75, 667–690.
- Gabriel, U., Greve, W. (2003). The Psychology of Fear of Crime: Conceptual and Methodological Perspectives. *British Journal of Criminology*, 43(3), 600-614.
- Glasnović Gjoni, V. (2006). Strah od kriminaliteta: obilježja spola i dobi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(1), 171-181.

Grabosky, P. (1995). *Fear of Crime and Fear Reduction Strategies (Trends and Issues in Crime and Criminal Justice)* Canberra: Australian Institute of Criminology, 44, 41-60.

Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4, 79–150.

Heath, L., Gilbert, K. (1996). Mass Media and Fear of Crime. *American Behavioral Scientist*, 39(4), 379-386.

Hollway, W., Jefferson, T. (1997). The Risk Society in an Age of Anxiety: Situating Fear of Crime. *British Journal of Sociology*, 48(2), 255-266.

Hu, J., Lai, K., Shearer, J., Cvek, C. (2015). Television consumption, fear of crime, and racial beliefs: Understanding the relationship between crime television viewing, fear of crime, and perceptions of races. *Chapman University*, 5(1), 1-21.

Hudek, F., (2011). Van der Wurffov model straha od kriminaliteta. *Diplomski rad*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Ilišin, V., Marinović Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji. Uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži – Institut za društvena istraživanja.

Kohm, S.A.(2009). Spatial Dimensions of fear in a high-crime community: fear of crime or fear of disorder? *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 51(1), 1-30.

Kury, H. (2008). *Fear of crime – Punitivity; New Development sin Theory and Research*. Bochum: Universitatsverlag Brockmeyer.

Kuvačić, I. (1979). *Obilje i nasilje*. Zagreb: Naprijed.

Lee, M. (2007). *Inventing Fear of Crime: Criminology and The Politics of Anxiety*. Devon: Willan Publishing.

Lupton, D., Tulloch, J., (1999). Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition. *British Journal of Sociology*, 50(3), 507-523.

Maljević, A. (2002). Building a Model for Studying Fear of Crime in Bosnia and Herzegovina. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 10(2-3), 182–191.

- Malović, S. (2005) Osnove novinarstva. Zagreb: Golden marketing.
- Morton, N., Erwin, E. (2008). Exposure to Media Violence and Young Children with and Without Disabilities: Powerful Opportunities for Family-Professional Partnerships. 36, 105–112.
- Potter, W. J. (1986). Perceived reality and the cultivation hypothesis. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 30(2), 159-174.
- Radočaj, I., (2010). Utjecaj medija na strah od kriminaliteta. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Rakić, A., (2010). Strah od kriminaliteta. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Reichmayr, I. F. (2001). U prilog medijskom obrazovanju. Preuzeto sa:
<http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=68&n=ESEJ:%20U%20PRILOG%20MED>
(7.4.2017.)
- Silverman, E. B., Della-Giustina, J. (2001). Urban Policing and the Fear of Crime. *Urban Studies*, 38(5-6), 941-957.
- Skogan, W., (1986). Fear of crime and Neighborhood Change. The University of Chicago, 203-229.
- Sparks, R. (1992). *Television and the Drama of Crime: Moral Tales and the Place of Crime in Public Life*, Buckingham: Open University Press.
- Stanko E.A. (1995). Women, crime, fear. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539, 46-58.
- Surette, R. (2007). *Media, crime, and criminal justice*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Vertovšek, N., Tomović, A. (2015). Medijsko zavođenje u suvremenom društvu spektakla i manipulacije. *In medias res*, 4(6), 952-969.
- Vieno, A. i sur. (2016). Social Capital and Fear of Crime in Adolescence: A Multilevel Study. *Community Psychol*, 58, 100-110.
- Voloder Hari, I., (2012). Osjećaj sigurnosti, percepcija viktimizacije i samozaštitna ponašanja stanovnika grada Zagreba. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Weitzer, R., Kubrin, C.E. (2004). Breaking News: How Local Tv News and Real-World Conditions Affect Fear of Crime. *Justice Quarterly*, 21(3), 497-520.

Zaštita privatnosti djece u medijima (2009). Preuzeto sa:
http://www.dijete.hr/Dokumenti/Publikacije/zbornik_mediji.pdf (7.4.2017.)

www.criminologyresearchcouncil.gov.au/reports/1998-foc1.pdf (10.4.2017.)

<http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=68&n=ESEJ:%20U%20PRILOG%20MED>
(7.4.2017.)